ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Год выдання 38-ы
№ 59 (2419)
29 ліпеня 1969 г. АЎТОРАК
Цана 4 кап.

ДНІ ПОЛЬСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ Ў БЕЛАРУСІ

ДАРОГІ, СУСТРЭЧЫ, ЗНАЁМСТВЫ

Дні польскай літаратуры ў Беларусі, прысвечаныя 25-годдзю Польскай Народнай Рэспублікі, працягваюцца. У бібліятэках, клубах і палацах культуры — кніжныя выстаўкі твораў польскіх пісьменнікаў, праводзяцца літаратурныя вечары, наладжваюцца сустрэчы чытачоў з польскімі літаратарамі, — гасцямі Беларусі.

Члены дэлегацый Таварыства польска-савецкай дружбы і Саюза польскіх пісьменнікаў, як мы паведамлялі ўжо, прынялі ўдзел у агульнагарадскім сходзе прадстаўнікоў працоўных Мінска, прысвечаным вялікаму святу польскага народа, пабывалі ў гасцях у трактаразаводцаў, удзельнічалі ў вечары дружбы польскай і беларускай літаратур, які адбыўся ў Палацы культуры трактарнага завода. Польскія госці наведалі таксама літаратурныя музеі народных песняроў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Літаратары з братняй краіны пабывалі ў маляўнічым прыгарадзе Мінска — у зоне адпачынку Ждановічы, азнаёміліся з размешчанымі ў ёй здраўніцамі, сустрэліся з піянерамі, зрабілі прагулку на кацеры па Мінскім моры.

У пятніцу, 25 ліпеня, госці з Польшчы пакінулі Мінск — маршруты дружбы павялі іх па Беларусі. Адна група польскіх пісьменнікаў на чале з Леанам Вантулам наведала Салігорск. Леан Вантула — сам былы шахцёр, які больш дваццаці гадоў аддаў гэтай цяжкай і мужнай прафесіі. І таму, пэўна, ён з асаблівым хваляваннем ехаў на сустрэчу з беларускімі шахцёрамі. А яны прынялі польскіх гасцей шчыра, па-сяброўску. Літаратары з братняй Польшчы агледзелі шахты, пазнаёміліся з маладым горадам, які імкліва расце на былой пустэчы. А ўвечары прысутнічалі на гарадскім вечары, прысвечаным стварэнню ў Салігорску аддзялення Таварыства савецка-польскай дружбы.

Другая група польскіх літаратараў пабывала ў Баранавічах. Госці пазнаёміліся з горадам, пабывалі ў цэхах баваўнянага камбіната — буйнейшага прадпрыемства тэкстыльнай прамысловасці рэспублікі. Потым у гарадской цэнтральнай бібліятэцы адбылася сустрэча польскіх і беларускіх пісьменнікаў з чытачамі. Адкрыў яе сакратар гаркома партыі М. Кліменка, які з вялікай цеплынёй гаварыў аб непарушнай дружбе беларускага і польскага народаў, аб даўніх і цесных сувязях нашых дзвюх братніх літаратур. Прысутныя цёпла сустрэлі выступленні загадчыка кафедры савецкай літаратуры Варшаўскага універсітэта Фларыяна Няўважнага і паэта Генрыка Гаворскага, а таксама выступленні Піліпа Пестрака і Анатоля Астрэйкі, якія прачыталі вершы польскіх паэтаў у перакладзе на беларускую мову.

Польскія госці на навагрудскім замчышчы — там, дзе калісьці любіў бываць Адам Міцкевіч. Тлумачэнні польскім калегам дае Янка Брыль (першы злева).

Фота Э. ТРЫГУБОВІЧА.

У суботу, 26 ліпеня, маршруты польскіх гасцей сышліся ў Навагрудку — на радзіме вялікага паэта Польшчы Адама Міцкевіча. Тут яны пабывалі на Кургане славы, насыпаным у гонар паэта, наведалі Дом-музей А. Міцкевіча, пастаялі ля руінаў замка Міндоўга, пасля наведалі іншыя мясціны, звязаныя з імем аўтара «Гражыны», «Пана Тадэвуша» і «Дзядаў», — легендарную Свіцязь, славуты дуб у Шчорсах, Туганавічы. Польскія пісьменнікі з удзячнасцю гаварылі аб гасціннасці і сардэчнасці людзей Навагрудчыны, якія цёпла сустрачалі і прымалі гасцей.

Сустрэчы польскіх пісьменнікаў з беларускімі чытачамі, іх знаёмства з нашай рэспублікай працягваюцца.

Піліп ПЕСТРАК

ЦЫТАДЭЛЬ У ВАРШАВЕ

Вісла аж іскрыцца чысцінёй люстранай
І плыве ў задуме, ціха затаёнай.
Воблака глядзіцца ў залатыя тоні
Разам з цытадэллю чырвона-цаглянай.

Вось яна, цямніца долі катаванай,
Дзе да сцен прысохлы жар крыві натхнёнай
Вязняў расстраляных нам гаворыць сёння
Аб любві вялікай, смерцю цалаванай.

Ні сатрапны бразгат царскіх эскадронаў,
Ні крывавы тупат панскага глумлення
Не спынілі крокаў слаўных. пакаленняў
Да свабоды мужнай, сонцам азаронай, —

Бляскам светазорным свецяць нам з натхненнем
Іх, самаахвярных, гордыя імёны.

У САЮЗЕ КАМПАЗІТАРАЎ БЕЛАРУСІ

У апошні час беларускія кампазітары напісалі рад новых музычных твораў. 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна прысвечана кантата К. Цесакова на словы І. Валабуевай «Зайсёды з Леніным». Новая песня Я. Цікоцкага на словы М. Беразінскага называецца «Ленін у нашым горадзе жыве». Кампазітар І. Лучанок напісаў на словы В. Бруснікава песню «Чырвоныя зоркі».

Сярод новых твораў Л. Абеліёвіча — саната для скрыпкі і фартэпіяна і цыкл вакальных балад на словы С. Яўсеевай і М. Алтухова.

Д. Смольскі закончыў вакальна-сімфанічную паэму на словы М. Алтухова «Два аблічча зямлі».

Д. Камінскі напісаў Канцэрціна для фартэпіяна з аркестрам (для дзіцячага выканання), Баладу для фартэпіяна на тэмы рэвалюцыйных песень, Думку для цымбал з фартэпіяна.

К. Цесакоў прысвяціў сваю новую песню беларускім піянерам, назваўшы яе «Песняй нарачанскіх артэкайцаў» (словы В. Лукшы).

М. Аладаў закончыў санату для дзвюх домраў і двух баянаў, варыяцыі і фантазію для народнага аркестра.

■

У гонар 25-годдзя з дня вызвалення Беларусі Саюз кампазітараў БССР арганізаваў творчую сустрэчу — канцэрт у падшэфным Доме культуры калгаса «Новы быт» Мінскага раёна.

Я. Цікоцкі, І. Лучанок расказалі калгаснікам аб творчасці беларускіх кампазітараў, работах да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. У канцэрце прынялі ўдзел народная артыстка БССР Т. Шымко, заслужаныя артысты рэспублікі Т. Міянсарава, А. Астрамецкі, Ю. Смірноў, артысты В. Прышчапёнак, Г. Чарнышоў.

■

М. Аладаў стварыў новыя вакальныя творы на словы В. Солапава. Вершы паэта кампазітар прачытаў у «Правде». Газета расказала пра аўтара.

Віктар Солапаў застаўся інвалідам пасля цяжкага ранення ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Аднак яго вершы — мужныя, аптымістычныя.

Мікалай Ільіч напісаў паэту пісьмо. У адказ Віктар Солапаў прыслаў кампазітару новыя вершы. Тры вершы М. Аладаў паклаў на музыку. Гэта раманс «Я не ведаю» і дзве піянерскія песні — «Над кнігай» і «Сонца ўзышло». Песні былі адасланы ў школу станцыі Сенная, Вольскага раёна, Саратаўскай вобласці, дзе жыве паэт.

ПА ПЕСНЮ, ПА СОНЦА

НА ФЕСТЫВАЛІ мастацкай самадзейнасці, прысвечаным 50-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі, бадай, найбольшай выразнасцю і арыгінальнасцю вызначаўся рэпертуар самадзейных калектываў Віцебшчыны. Ён быў насычаны творамі віцебскіх кампазітараў і паэтаў, мясцовымі народнымі песнямі і танцамі. Як папаўняецца рэпертуар зараз, у час падрыхтоўкі да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна? Гэта было першае пытанне, якое задаў у час гутаркі дырэктару Віцебскага абласнога Дома народнай творчасці Г. Сакаловай наш карэспандэнт.

— Мы і цяпер клапоцімся, каб усе калектывы мелі самабытны, арыгінальны рэпертуар, — сказала Галіна Аляксандраўна.

Зараз у нас актыўна працуюць каля 20 мясцовых кампазітараў. Так, Я. Касалапаў, творы якога выконваліся на Усесаюзным фестывалі самадзейнага мастацтва, напісаў кантату пра Леніна на тэксты беларускіх паэтаў, песню «Ленін па свеце ідзе» для хору на тэкст К. Цвіркі, памяці герояў Айчыннай вайны прысвяціў ён уверцюру «Успенская горка». Ансамбль скрыпачоў горада Віцебска ўключыў у свой рэпертуар яго «Дывертысмент», вакальны ансамбль гарадскога Дома культуры — некалькі песень.

Шмат навін і ў М. Пятрэнкі. Многія калектывы спяваюць яго «Песню аб Полацку». Ансамбль «Маладосць» выконвае напісаны М. Пятрэнкам на словы А. Лойкі «Калгасны танец», а таксама песні «Беларусь мая» на словы У. Карызны, «Ажаніўся дзед Пахом» на словы З. Біралы. Б. Магаліф напісаў акапэльны хор «Каля Маўзалея», «Песню пра родную зямлю». З вялікім уздымам калектывы мастацкай самадзейнасці спяваюць «Думу аб Леніне» В. Гарбатоўскага, «Песню Наддзвінскага краю» В. Пятухова, «Песню аб Леніне» М. Зелянкевіча, «Песню пра Марата Казея» Г. Антаненкі.

Дом народнай творчасці падрыхтаваў да друку зборнік песень кампазітараў Віцебшчыны.

— Вы казалі, што ў рэпертуары шырока скарыстоўваецца мясцовы фальклор. Раскажыце больш падрабязна пра гэта.

— Больш за ўсё мы запісалі народных песень і мелодый у ансамблі старых жанчын з вёскі Пугляі Аршанскага раёна, у цымбальным аркестры калгаса «Рассвет» Пастаўскага раёна. Нямала цікавага і ў жаночай вакальнай групе калгаса «Авангард» на Аршаншчыне, у абрадавым ансамблі калгаса імя Чапаева Лёзненскага раёна, жаночым вакальным ансамблі Дзёрнавіцкага сельскага клуба Верхнядзвінскага раёна, хоры калгаса «Кастрычніцкая рэвалюцыя» Міёрскага раёна. Самабытныя полькі і вальсы выконваюць інструментальныя ансамблі калгасаў «Зара» Глыбоцкага і «Іскра» Шаркаўшчынскага раёнаў. Танцавальна-фальклорная група саўгаса «Кашчынскі» Чашніцкага раёна ўражвае ўсіх сваёй «Кашчынскай кадрыляй». На падставе мясцовых танцаў удзельнікі танцавальных калектываў Глыбоцкага раённага Дома культуры падрыхтавалі «Глыбоцкі карагод», а Шумілінскага — карагод «Крыніцы». Новыя танцы на мясцовым фальклоры ставяць у Талачыне і Докшыцах.

Цяпер нашы харэографы і кампазітары маюць магчымасць шырэй карыстацца народнай творчасцю. Так, выкладчык Віцебскага музычнага вучылішча Я. Нікіцін напісаў некалькі добрых твораў: «Беларускую фантазію», «Калгасную сюіту», «Беларускую польку», полькі «Гуся» і «Груздоўская вясельная». Нямала зрабілі і іншыя кампазітары.

Добры водгук у гледачоў атрымалі такія харэографічныя пастаноўкі, як «Качур», «Полечка-віцяблянечка», «Танец полацкіх нафтавікоў», «Бабылі» заслужанага дзеяча культуры БССР І. Серыкава (народны ансамбль «Маладосць»), «Язвінскія ўзоры», «Цапы», «Воранаўская кадрыля», «Рукавіца», «Беларуская полька» заслужанага дзеяча культуры БССР К. Партнога (народны ансамбль «Колас»). Гэтыя танцы, пастаўленыя на фальклорным матэрыяле, паказвалі ў Кішынёве на Усесаюзным фестывалі самадзейных ансамбляў народнага танца. Ігар Майсееў даў высокую ацэнку гэтым творам.

Мы стараемся павысіць прафесіянальны ўзровень кіраўнікоў калектываў на абласных і раённых семінарах. Кіраўнікі-харавікі па два дні ў месяц вучацца пры музычных школах і вучылішчах, з танцорамі па два дні ў месяц займаюцца метадысты раённых дамоў культуры.

— А як у вас са сцэнічнай вопраткай?

— Ужо некалькі гадоў мы вывучаем народную вопратку Віцебшчыны, асабліва ў заходніх раёнах. На падставе знойдзеных узораў распрацаваны касцюмы для некаторых калектываў. Зараз ідзе конкурс мастакоў-прыкладнікоў на лепшыя эскізы касцюмаў. Адна з кравецкіх майстэрань Віцебска ператвараецца ў атэлье па вырабе сцэнічнага адзення.

ФЕСТЫВАЛЬ ЗАКОНЧАНЫ — ФЕСТЫВАЛЬ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

Засталіся ззаду гарачыя дні шостага Міжнароднага кінафестывалю ў Маскве. Аднак на гэтым справы фестывальныя зусім не закончыліся. Удзельнікі, члены журы раз'ехаліся па многіх гарадах Савецкага Саюза, каб бліжэй пазнаёміцца з нашай краінай, сустрэцца з савецкімі людзьмі — гарачымі паклоннікамі кінамастацтва.

У гэтыя дні ў Мінску дэманструюцца фільмы — удзельнікі конкурснага прагляду кінафестывалю. У госці да беларускіх аматараў кіно прыехалі дэлегацыі кінематаграфістаў Балгарыі, Румыніі, Югаславіі, Манголіі і Іярданіі.

Карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва» сустрэўся з нашымі гасцямі і гутарыў з імі. Вось што яму расказалі:

Б. ДОНРАЎ, кіраўнік мангольскай дэлегацыі, дырэктар кінастудыі «Манголкіно»

— Наш кінематограф яшчэ параўнальна малады. Мы робім толькі першыя крокі. І тым больш прыемна для нас, што мы напярэдадні слаўнага юбілею правадыра сусветнага пралетарыята У. І. Леніна змаглі прыняць удзел у шостым Міжнародным кінафестывалі ў Маскве. Наш кінематограф на конкурсных праглядах быў прадстаўлены дзвюма стужкамі — мастацкай і дакументальнай.

Мы прадставілі на суд журы фільм рэжысёра Д. Жыгжыда «Раніца». Гэта фільм пра рэвалюцыю ў Манголіі, пра яе правадыра — Сухэ-Батора, пра тое, як у гарніле барацьбы мужнеў і загартоўваўся мангольскі народ. Бадай, самае галоўнае ў гэтай стужцы, што мы паспрабавалі прасачыць непарыўную сувязь нашага народа з рускімі братамі. Мы пастараліся раскрыць шырыню душы правадыра сусветнага пралетарыята У. І. Леніна, яго шчырую любоў і зацікаўленасць за лёс нашага шматпакутнага народа.

Ролю У. І. Леніна ў фільме цудоўна сыграў савецкі акцёр Юрый Каюраў. Ды і ва ўсім цяжкім і карпатлівым працэсе здымак мы атрымалі пастаянную дапамогу і падтрымку ад нашых савецкіх сяброў.

Хаця фільм і дэманстраваўся на кінафестывалі, ён яшчэ цалкам незакончаны. Наперадзе — работа над другой часткай. Нам вельмі прыемна, што наша стужка атрымала высокую ацэнку журы і гледачоў. Гэта вельмі натхняе нас.

Мы першы раз ступілі на зямлю Беларусі. І хаця мы ведалі пра яе з кніг, як нам здавалася, нямала, нас уразіла сіла і настойлівасць вашага цудоўнага народа, які за 25 гадоў здолеў узняць з руін і попелу такі прыгажун-горад, як Мінск. Мы ганарымся вамі. Мы вучымся ў вас.

Ц. НАВААН, рэжысёр мангольскага дакументальнага фільма «Вялікія скачкі»

— Хто хоць аднойчы пабываў у Манголіі, той ведае, што азначае для мангола выдатны конь. Да таго ж за многія стагоддзі склаліся пэўныя нацыянальныя традыцыі, якія носяць характар спаборніцтваў у сіле, спрыце, трапнасці.

«Вялікія скачкі», або, як яны ў нас называюцца — «Тры гульні мужоў», любяць у нашым народзе. Сюды ўваходзяць стральба з лука, нацыянальная барацьба і конныя скачкі. Удзельнічаюць у іх вельмі «сталыя мужы» — узрост ад 6 да 12 гадоў.

Наш фільм не прэтэндуе на поўны аналіз народных традыцый. Мы проста хацелі расказаць пра падрыхтоўку коннікаў і коней да спаборніцтваў. Натуральна, у працэсе здымкаў фільм дапоўніўся цікавымі, так сказаць, «незапланаванымі» дэталямі.

Нам уручаны прыз Камітэта па фізічнай культуры і спорту пры СМ СССР і гэта нас вельмі ўзрадавала. Але, як заўсёды, апошняе слова за гледачамі і мы з хваляваннем чакаем яго «прыгавору».

Ц. ДАШНАМЖЫЛ, выканаўца ролі правадыра мангольскага народа Сухэ-Батора ў мастацкім фільме «Раніца»

— Калі мне прапанавалі здымацца ў ролі нашага вялікага правадыра, я, шчыра кажучы, спалохаўся. Аднак потым, калі здымкі ўжо пачаліся (у падрыхтоўчы перыяд я многа папрацаваў), прыйшла ўпэўненасць, якая так неабходна для стварэння вобраза. Немалую дапамогу аказаў мне савецкі акцёр Юрый Каюраў, які выконваў ролю У. І. Леніна. Працаваць з такім буйным майстрам — сапраўднае задавальненне. Ён тонка адчувае партнёра, чула рэагуе на кожную паўзу, на кожную рэпліку. Я быў зачараваны яго ігрой. Ён мяне многаму навучыў, прыадкрыў бясконцыя крыніцы акцёрскага майстэрства.

Д. ЦЭЭНЯМБУУ, выканаўца ролі Норжны ў фільме «Раніца»

— Гэтай работай я дэбютавала ў кіно. І можаце сабе прадставіць, што са мной было, калі я даведалася, што паеду на Маскоўскі кінафестываль.

Я — актрыса драматычнага тэатра імя Д. Нацагдоржа. І хоць мне ўжо давялося сыграць Луізу ў «Каварстве і каханні», Дэздэмону ў «Атэла», Кардэлію ў «Каралі Ліры» працаваць над першай роллю ў кіно прыйшлося многа. Работа гэта мяне многаму навучыла і, мне здаецца, многае дала для далейшай работы ў тэатры.

За дні фестывалю я палюбіла Маскву, яе вуліцы, паркі, яе незвычайных людзей. Я зачараваная вашым Мінскам. Гэта цудоўны горад, які надоўга застанецца ў маёй памяці. Я вельмі рада, што змагу расказаць сваім сябрам у нас у Манголіі пра нашу вялікую дружбу.

Жан ДЖАРДЖЭСКУ, рэжысёр-пастаноўшчык пазаконкурснага румынскага фільма «Чаравік Золушкі»

— Я вельмі люблю музыку — класічную, лёгкую, эстрадную, таму і фільм, які я паставіў, таксама музычны.

Так, я вельмі даўно захапіўся музычнай камедыяй і ўсе мае творчыя планы на будучае таксама звязаны менавіта з ёй. Мне хочацца здымаць такія фільмы, пасля якіх у гледачоў было б лёгка на душы, адышлі ў бок дзве «брыдкія сёстры» — сум і хандра, каб чалавеку яшчэ больш захацелася жыць. Ну, а хіба поўнае шчасце магчыма без музыкі?!

Вы пытаецеся, што для мяне асабіста Маскоўскі кінафестываль? Ну, менавіта тут, на фестывалі, мы змаглі бліжэй пазнаёміцца з сваімі калегамі з розных краін, тут мы адчулі сапраўдную прафесіянальную дружбу, якая зблізіла нас і, трэба спадзявацца, дапаможа ў творчым пошуку.

Пасля знаходжання ў Савецкім Саюзе мне яшчэ больш захацелася зняць сумесны фільм з савецкімі кінематаграфістамі.

Я ніколі не забуду шчырых і сардэчных сустрэч з беларускімі майстрамі кіно, музыкі, літаратуры. Я бясконца ўдзячны мінчанам за іх гарачыя апладысменты пасля прагляду нашага фільма.

КАЗАН ВАСІЛЕ, начальнік аддзела знешніх зносін Саюза кінематаграфістаў Румыніі

— На свяшчэннай зямлі Беларусі я знаходжуся другі раз. І я ганаруся тым, што пабываў тут, сустрэўся з цудоўнымі людзьмі, сапраўднымі народнымі героямі, стваральнікамі. Мне дарагі і блізкі народ, які свята шануе сваіх герояў. Беларускія сустрэчы будуць заўсёды са мной.

ДЗІМІТРЫ ПЕТРАЎ, балгарскі кінарэжысёр, пастаноўшчык фільма «На раздарожжы»

— На Маскоўскім кінафестывалі я паказваў свой новы дзіцячы фільм «На раздарожжы». Я не буду падрабязна спыняцца на яго змесце, думаю, што мінчане праз некаторы час змогуць яго ўбачыць.

Я і мая жонка, якая таксама знаходзіцца тут, засталіся вельмі задаволеныя фестывалем. Не бяда, што мы не атрымалі прыза. Мы шчыра радаваліся за ўсе стужкі, якія сталі пераможцамі.

За час знаходжання ў Маскве мы з многімі пасябравалі, абмяняліся думкамі па пытаннях, якія нас цікавяць.

Мінск нас зачараваў. Засмучае адзінае — вельмі мала часу нам давядзецца тут быць. Але мы абавязкова вернемся сюды. Бо тут у нас засталіся сябры.

ІБРАГІМ АХМЕТ САБА, кінарэжысёр з Іярданіі

— Я хацеў бы навучыцца гаварыць на рускай мове, каб бліжэй пазнаёміцца з вашай літаратурай, кінамастацтвам, тэатрам. Я абавязкова навучуся гаварыць па-руску.

І яшчэ я хачу зноў прыехаць у Маскву на чарговы Міжнародны кінафестываль.

Гутарку правёў Вік. САЛАЎЁЎ.

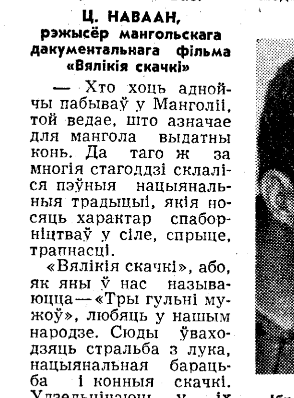
Б. Донраў

Ц. Наваан

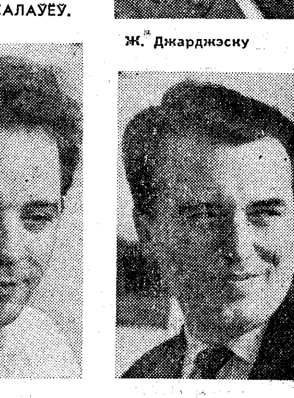
Ц. Дашнамжыл

Д. Цээнямбуу

Ж. Джарджэску

Ібрагім Ахмет Саба

Д. Петраў.

К. Васіле

ДАРАГАЯ РЭЛІКВІЯ

100

Вось ён, чырвонаармеец Мікалай Сакалоў, ля макета часовага Маўзалея У. І. Леніна.

У саўгасе «Любань» Вілейскага раёна жыве пенсіянер Мікалай Дзям'янавіч Сакалоў. Як найдаражэйшую рэліквію захоўвае ён у сямейным альбоме адну фотакартку. На ёй — мужчына ў вайсковай форме побач з макетам часовага Маўзалея Леніна. Цяжка ў гэтым чалавеку пазнаць Мікалая Дзям'янавіча. Прайшло ж ні многа, ні мала — 45 гадоў.

...Зіма 1924 года, Чарнігаўшчына. Тут Мікалай Сакалоў, хлопец з-пад Плешчаніц, служыў у Чырвонай Арміі.

Аднойчы, марозным студзеньскім днём салдаты, разбіўшыся паўзводна, выйшлі ў адкрытае поле на заняткі. Аб'яўляюць «перакур». На гэты час некуды адлучыўся камандзір узвода. Неўзабаве ён вярнуўся назад, трымаючы галаўны ўбор у руцэ.

— Няшчасце, — толькі і здолеў вымавіць камандзір. Сабраўшыся з сіламі, дадаў: — Ільіч памёр.

Гэтая вестка ўдарыла па сэрцы. Леніна не стала. Леніна — вялікага правадыра працоўных... Цяжка было нават усвядоміць страшную праўду.

Аднойчы, гэта было ўжо вясной, Сакалоў падышоў да палітрука:

— Вы нам расказвалі пра Маўзалей Леніна,— сказаў Мікалай,— як бы гэта паглядзець на яго хаця б на здымку?

На другі дзень палітрук працягнуў салдату часопіс:

— Вось Маўзалей.

У першую ж вольную гадзіну малады чырвонаармеец папрасіў адпусціць яго ў суседнюю вёску. Адтуль прыцягнуў некалькі снапоў саломы, кавалкі дроту.

— Гэта яшчэ навошта? — здзівіліся таварышы.

— А вось паглядзіце.

Ад кожнай саломіны салдат адразаў толькі адну частку — ад коласа да верхняга «калена». Саломку змочваў, устаўляў адна ў адну. І рабіў так, каб месца сутыкнення не было відаць, усё падганяў у дакладнасці да долі міліметра. Праз два месяцы метровай вышыні макет Маўзалея быў гатовы. У ім адчыняліся дзверы, а ўнутры стаяў саркафаг з фатаграфіяй Ільіча.

За арыгінальную работу Мікалай Сакалоў атрымаў сярэбраны гадзіннік, грамату. А калі дэмабілізаваўся з арміі, сказаў на развітанне камандзіру роты:

— Няхай гэты макет застанецца тут, у палку. Няхай ён заўсёды напамінае нашым воінам пра вялікага Чалавека Зямлі — Ільіча.

Пра далейшы лёс макета Мікалай Дзям'янавіч не ведае. На памяць засталася фатаграфія.

А зараз некалькі слоў пра сям'ю Мікалая Дзям'янавіча. У бацькі яго было 12 дзяцей, з іх дзевяць сыноў, якія пазней усе сталі камсамольцамі. Старэйшыя Хведар, Уладзімір, Змітрок і Марк удзельнічалі ў грамадзянскай вайне. А калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, Сакаловы зноў са зброяй у руках пайшлі абараняць Радзіму. На розных франтах загінулі Хведар, Змітрок, Пятро, Марк, Канстанцін. У партызанскай брыгадзе імя Кутузава аддаў сваё жыццё Віктар. Былога дэпутата сельскага Савета Уладзіміра Сакалова фашысты замучылі ў канцлагеры. Самы старэйшы — Барыс памёр яшчэ ў даваенныя гады. У жывых з братоў застаўся толькі Мікалай. Ён па-ранейшаму шмат часу аддае любімаму занятку.

— У мяне ёсць мара,— гаворыць Мікалай Дзям'янавіч,— да 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча зрабіць з саломкі макет сучаснага Маўзалея У. І. Леніна. Над гэтым я зараз і працую.

Б. МАНЦЭВІЧ.

г. Вілейка.

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

СОРАК ШЭСЦЬ МУЗЫЧНЫХ ВЕЧАРОЎ

Барыс ГАРТ

МЫ ЧАСАМ справядліва, а часам і дарэмна скардзімся на тую навалу тэлеперадач, якую бывае цяжка не толькі асэнсаваць, а і прагледзець. Але гледачы цяпер не проста сядзяць ля «блакітнага экрана» — яны выбіраюць не толькі самыя цікавыя для сябе перадачы, а і самыя патрэбныя. Патрэбнымі ж робяцца тыя, якія адрасуюцца людзям пэўных прафесій, пэўнаму колу аматараў. Патрэбнымі робяцца і тыя, якія заваёўваюць аўдыторыю. Прыемна адзначыць, што наша Беларускае тэлебачанне стварыла цыкл якраз такіх перадач — гэта «Хроніка музычнага жыцця рэспублікі». Нядаўна закончыўся, умоўна кажучы, чарговы сезон «Хронікі...», 1968—69 гг. Мы прагледзелі сорак шэсць аб'яднаных агульнай творчай задумай і звязаных храналагічна перадач. «Мы» — гэта і тыя, хто рыхтаваў перадачы, і тыя, якія прыбавілі чарговыя выпускі перадач, хто ўключаўся ў прагляд іх ужо зацікаўлены, скажам, пасля трэцяй або пятай перадачы і потым чакаў чарговых.

«Хроніка музычнага жыцця рэспублікі» — вынік намаганняў многіх творчых работнікаў. Ініцыятары, аўтары і ўдзельнікі «хронікі» шукалі цікавыя дакументы і музычныя запісы, падбіралі і апрацоўвалі іх, рыхтавалі сцэнарыі, прыцягвалі да ўдзелу ў перадачах вядомых выканаўцаў, музыказнаўцаў, кампазітараў і г. д. (адзначым хоць бы самых заўзятых энтузіястаў — У. Шаліхіна, Т. Мянсараву, Г. Ананьеву, Е. Эфрон, Л. Гараліка, Л. Мухарынскую...).

«Хроніка» дае шырокую панараму развіцця беларускага музычнага мастацтва, прафесіянальнага і народнага, як новай якаснай з'явы нашай культуры. Гэта сведчыць пра абуджаную самасвядомасць разняволенага Кастрычнікам народа. Музычныя дзеячы натхнёна шукалі і шукаюць новыя формы нацыянальнага самавыказвання ў самых розных жанрах. Не варта спрачацца: гэты працэс і абмяжоўваць толькі ўказаннем на грамадска-сацыяльныя прычыны імклівага росквіту музычнага прафесіяналізму — захаванні і перадаванні з пакалення ў пакаленне традыцыі таксама маюць вялікае значэнне.

Першыя ж перадачы «Хронікі» пра музычнае мастацтва паслярэвалюцыйных гадоў яскрава падкрэслілі ролю фальклору ў станаўленні сучаснай прафесіянальнай музыкі, для якой апрацоўкі народных мелодый — гэта творчая база, а выканаўцы беларускіх песень заслужылі пашану і высокую ацэнку. Гледачоў асабліва ўсхваляваў, напрыклад, эпізод з «Хронікі, год 1924-ы» пра прысваенні спявачцы І. П. Яунзем упершыню ў нашай рэспубліцы ганаровага звання заслужанай артысткі БССР — у гэтым факце таксама, якое значэнне мела тады прапаганда народнай творчасці. У дарэвалюцыйнай Беларусі народнае мастацтва толькі зрэдку прабівала сабе дарогу на канцэртную эстраду, а такія формы гарадскога музычнага жыцця, як выступленні аматараў або канцэрты гастралёраў часцей за ўсё пазбаўлены аднак беларускай нацыянальнай глебы. Беларуская песня цяпер, застаючыся вернай спадарожніцай народнага жыцця, становіцца неад'емнай часткай рэпертуару выканаўцаў, упэўнена заяўляе пра сябе са сцэны канцэртных залаў усяго свету. Мабыць, цікава будзе прывесці словы з успамінаў самой І. Яунзем пра той час: «Калі мы з-за смерці бацькі ў 1922 годзе пераехалі ў Мінск, там было вельмі голадна. Разам з сёстрамі я выправілася па беларускіх вёсках вымяньваць адзежу на прадукты. А прывезла адтуль незлічонае багацце — каля ста беларускіх народных песень. Сярод іх такія шэдэўры, як «Песня пастуха», «Калыханачка»... Лепшае з сабранага я вывучыла і праспявала на канцэртах — і без суправаджэння, і з акампанементам... Так упершыню беларуская народная песня, якая гучала раней толькі па вёсках, выйшла на канцэртную эстраду...» І тут я зразумела, як гэта важна ў нашай дзяржаве, якая аб'яднала розныя народы, з якіх многія толькі-толькі абудзіліся да новага жыцця...»

«Хроніка» і паказала гледачам, як у канцэртным жыцці рэспублікі ў першыя ж пасля рэвалюцыі гады сталі выразна праяўляцца рысы нацыянальнай характарнасці.

Зусім іншую форму набыло і індывідуальнае захапленне музыкай асобамі, якія не сталі прафесіяналамі, — г. зн. аматарскае музыцыраванне. Раней музыцыраванне праходзіла галоўным чынам у дамашняй («інтымнай») абстаноўцы з абмежаванай колькасцю ўдзельнікаў і, вядома, не заўсёды вызначалася нацыянальнай спецыфікай. Цяпер жа, калі ў актыўныя заняткі музычным мастацтвам уцягваюцца ўсё больш шырокія масы працоўных, — на змену гэтай форме аматарскага музыцыравання прыйшла яскрава новая, г. зн. самадзейнасць. Асабліва важна падкрэсліць, што гэта прынцыпова іншая форма заняткаў музычным мастацтвам (у тым ліку — інструментальным выканаўствам) таксама ўзбагацілася сувяззю з традыцыямі народнага выканаўства і творчасці: усё больш распаўсюджанне набывае ігра не толькі на фартэпіяна, скрыпцы, віяланчэлі (натуральна, вынік папулярнай музычнай адукацыі), але і на народных інструментах — цымбалах, баяне, домры. Адпаведныя змены адбыліся і ў рэпертуары. Клопат аб развіцці масавага самадзейнага мастацтва, выдаткі, звязаныя з арганізацыяй розных выступленняў — на канцэртах, аглядах, конкурсах, дэкадах, алімпіядах — узяла на сябе дзяржава.

Пра размах гэтай работы асабліва ярка можа сведчыць перадача «Хроніка, год 1936-ы». У ёй расказвалася пра падрыхтоўку да Усесаюзнай алімпіяды самадзейнага мастацтва, якая ахапіла гарады і вёскі рэспублікі і праходзіла на працягу ўсяго года. Тады былі створаны, напрыклад, такія музычныя калектывы, як першы сельскі самадзейны ансамбль песні і танца ў калгасе «Ленінскі шлях», танцавальны ансамбль мінскага клуба будаўнікоў і іншыя. Самадзейныя артысты і калектывы сталі не гасцямі на канцэртнай эстрадзе, а яе гаспадарамі, і для кіраўніцтва самадзейнасцю прыцягваліся лепшыя прафесіянальныя сілы. У сваю чаргу, пасля з асяроддзя аматараў музыкі ў прафесіянальнае мастацтва прыйшло нямала славутых цяпер музыкантаў — выканаўцаў і кампазітараў.

Яшчэ адна з праяў цеснай узаемасувязі самадзейнага і прафесіянальнага мастацтва — высокі ўзровень майстэрства цяперашніх «аматараў музыкі» — самадзейных артыстаў. Пераканаўчы прыклад — перадача «Хронікі» пра 1939 год — у першым конкурсе выканаўцаў на народных інструментах удзельнічалі нароўні і аматары, і прафесіяналы. У перадачы «Хронікі» пра трыццаць шосты год гаварылася аб стварэнні канцэртных брыгад, якія рабілі самастойныя паездкі па гарадах і вёсках рэспублікі. Іх выступленні, якія праходзілі пад лозунгам «Класічнае мастацтва — у масы!», садзейнічалі шырокаму распаўсюджанню ў народзе выдатных музычных твораў і дэманстравалі высокае выканаўчае майстэрства. Гэта быў стымул для агульнага ўздыму самадзейнага мастацтва. Паралелі паміж аматарскім музыцыраваннем дарэвалюцыйнага часу і мастацкай самадзейнасцю (маючы на ўвазе яе музычныя формы) зусім правамерныя ў тэлеперадачах — гледачы змаглі як бы пагартаць старонкі нядаўняй гісторыі нашай культуры.

Навучанне музыцы, акрамя хатніх заняткаў, ажыццяўлялася ў дарэвалюцыйнай Беларусі і ў некалькіх прыватных музычных школах. Аднак доступ прадстаўнікам народа туды быў практычна закрыты. Пасля Кастрычніка новыя навучальныя ўстановы — народныя кансерваторыі і музычныя школы сталі кузнямі музычных кадраў. Экран паказаў нам ролю Беларускага дзяржаўнага музычнага тэхнікума, дзе ў дваццатыя гады вучыліся многія вядомыя музыканты, і яму належыць заслуга ў фарміраванні выканаўчых калектываў. Выкладчыкі і студэнты тэхнікума паспяхова спалучалі вучэбную работу з інтэнсіўнай канцэртна-прапагандысцкай дзейнасцю. Тэлеперадачы, у прыватнасці, расказалі пра першы канцэрт выкладчыкаў тэхнікума — 25 мая 1925 года, у час якога былі выкананы ўпершыню камерныя інструментальныя творы беларускіх кампазітараў, пра пастаноўку студэнтамі оперы Ш. Гуно «Фауст» (год 1928-ы).

Аўтары перадач па-творчы скарыстоўваюць увесь арсенал тэлемастацтва—архіўныя здымкі, дакументы, расказы ўдзельнікаў падзей, мемуарныя ўспаміны, папулярныя музыказнаўчыя гутаркі, — і ўсё гэта пацвярджаецца экранным паказам. І што яшчэ добра — экран, вядома, бывае красамоўным, але ён не падмяняе сабой і не засланяе музыку: гледачы «Хронікі...» былі і ўдзячнымі слухачамі. Да выканання музыкі Беларускае тэлебачанне прыцягнула і багатую фанатэку, і добрых артыстаў. Часцей за ўсё мы не заўважалі нават непазбежнай у такога роду перадачах фрагментарнасці музычных нумароў — бо жывая мова чалавека, канкрэтная дэталь, паказаная на экране, і гучанне мелодый зліваліся ў нешта адзінае. Гэта — часцей за ўсё, хоць здараліся, канечне, і менш удалыя «мантажы».

Аўтары прытрымліваліся каляндарнай паслядоўнасці ў перадачах — і гэта давала сістэматызаванае ўяўленне пра кожны год музычнага жыцця нашай рэспублікі. Некаторыя старонкі «Хронікі...» адкрыта адрасаваліся тым, хто мог успомніць падзеі нядаўняга мінулага. А ўспомніць ёсць што. Цыкл перадач раскрыў гэта яскрава. Нагадаем у гэтай сувязі пра такія значныя падзеі, як сімфанічныя канцэрты, прысвечаныя 100-годдзю з дня смерці Бетховена, якія прайшлі ў Мінску, Віцебску, Магілёве («Хроніка, год 1927-ы») або — пра першыя канцэрты арганізаванай у 1937 годзе філармоніі, складзеныя цалкам з твораў беларускіх кампазітараў. Адлюстраваныя ў шматлікіх перадачах «Хронікі» дасягненні нашых выканаўцаў вельмі значныя, іх поспехі неаднаразова знаходзілі прызнанне і на ўсесаюзнай эстрадзе (пачынаючы з выступленняў нашых артыстаў у Маскве, у час дэкады беларускага мастацтва ў 1927 годзе), і за рубяжом (упершыню ў тым жа 1927 годзе, на міжнароднай выстаўцы ў Франкфурце-на-Майне, з далейшымі гастролямі цымбаліста Ст. Навіцкага і студэнткі Беларускага музычнага тэхнікума Л. Александроўскай па гарадах Швецыі і Германіі). Калі ў дарэвалюцыйнай Беларусі інтэнсіўнасць канцэртнага жыцця амаль цалкам залежала ад ступені яе насычанасці гастрольнымі выступленнямі, дык цяпер мы маем цэлую армію прафесіянальных выканаўцаў, падрыхтаваных у беларускіх навучальных установах, якія сістэматычна выступалі ў самых аддаленых кутках нашай рэспублікі і за яе межамі, нястомна прапагандавалі ў народзе творы сусветнай класікі і лепшыя нацыянальныя творы. Што ж датычыцца прыездаў гастралёраў у рэспубліку, дык сярод савецкіх або замежных артыстаў, якія пабывалі ў СССР, цяжка назваць такіх, якія не выступалі б у Беларусі. Вось і яшчэ адно з адрозненняў сучаснага канцэртнага жыцця ад дарэвалюцыйнага — Беларусь, якая раней у асноўным «спажывала» выступленні прыезджых гастралёраў, цяпер паўнапраўны партнёр у «абмене» гастрольнымі выступленнямі — як з іншымі саюзнымі рэспублікамі, так і з многімі замежнымі краінамі.

Усе ведаюць, што музыка дапамагае нам «ажывіць» падзеі мінулага. А дадайце да гэтай яе здольнасці зусім канкрэтныя кадры хронікі, здымкі, зробленыя некалі для газет, афішы і, што даражэй за ўсё, твары — твары знаёмых нам кампазітараў, спевакоў, музыкантаў-выканаўцаў... І лічыце, што ў ваш дом тэлебачанне прынесла нешта жывое і хвалюючае. Сустрэча з харaством — так можна назваць «Хроніку...» І адначасова гэта адукацыя, выхаванне, інфармацыя.

Тэлебачанне зрабіла карысную справу, паказаўшы на прыкладзе музыкі, як забяспечваецца ўсебаковае гарманічнае развіццё чалавечай асобы, эстэтычна-мастацкае выхаванне савецкага чалавека. У Беларусі рэальна ўвасабляецца вядомы тэзіс У. І. Леніна пра мастацтва, якое належыць шырокім працоўным масам. І цыкл «Хроніка музычнага жыцця рэспублікі», у якім змястоўны расказ спалучаецца з высокай якасцю музычных ілюстрацый, уяўляе сабой калектыўны ўклад у развіццё нашай сённяшняй музычна-гістарычнай думкі.

Артысты Смаленскага тэатра А. Юкляеўскі, Т. Калачэўская, Ю. Дунаеў і рэжысёр Л. Шчаглоў у Доме-музеі І з'езда РСДРП.

Фота Ул. Крука.

Гастрольнае лета

СУСЕДЗІ СТАЛІ СЯБРАМІ

ЗАКАНЧВАЮЦЦА ГАСТРОЛІ СМАЛЕНСКАГА ДРАМАТЫЧНАГА ТЭАТРА Ў МІНСКУ

ПРАЗ НЕКАЛЬКІ дзён з мінскіх вуліц знікнуць афішы Смаленскага драматычнага тэатра. Іграюцца апошнія спектаклі сёлетняга гастрольнага візіту нашых суседзяў. Развітваючыся з артыстамі са старажытнага Смаленска, прыхільнікі гэтага калектыву (а такіх прыхільнікаў стала яшчэ больш, чым было пасля папярэдніх выступленняў гасцей!) ведаюць, што будуць цяпер сачыць за яго творчым жыццём і чакаць новай сустрэчы. Аб гэтым гавораць і тыя гледачы, з якімі нам давялося гутарыць у антрактах.

— Перш-наперш мяне ўзрадавала афіша тэатра, — сказала Наташа Брыжань, супрацоўніца Мінскага бюро надвор'я. — Акрамя «Традыцыйнага збору» і «Грасмайстарскага балу», усе назвы былі новыя для мяне, і я адразу ж пабегла да тэатральнай касы. Самае моцнае ўражанне — спектакль «Майстры» па драме балгарскага пісьменніка Р. Стаянава. Можа таму, што гэта пра каханне? Не, мабыць, не толькі пра каханне. Пра тое, як кожнаму з нас патрэбна вера ў чалавека, а ў самім чалавеку — высакароднае пачуццё адказнасці перад тым, каго ты кахаеш. Калі гэтага няма, нешта запаветнае ў душы разбураецца, гіне. І ты жывеш неяк «не так», «не так» працуеш, нават калі работу любіш. Я сачыла за Найданам і Жыўкам і ледзь стрымлівала слёзы, аддаючы сімпатыі то аднаму, то другому, бо для кожнага з іх Мілкана, якой яе сыграла таленавітая А. Дзмітрыева, — гэта Джульета. Балканская Джульета. А самі яны нагадалі мне двух Рамэа, ну, можа, трохі больш сталых за героя Шэкспіра, але такіх жа гарачых у сваім пачуцці, самаахвярных і высакародных. Дзякуй за гэта артыстам В. Сердзюку і Ю. Дунаеву — яны раскрылі вялікае хараство кахання, дзеля якога варта ісці і на смерць.

Мабыць, да такога захаплення вядзе спектакль не адну Наташу: я пераканаўся, што рэжысёр Л. Шчаглоў умее строга падначальваць ансамбль выканаўцаў жанравым асаблівасцям і пафасу драматургічнага матэрыялу. «Майстры» іграюцца смалянамі як легенда, як прытча, мастацкі роздум аб сэнсе і цане чалавечага жыцця. На сцэне захаваны, умоўна кажучы, балгарскі каларыт у падрабязнасцях дэкаратыўнага афармлення (мастак К. Гусеў), у тэмпераменце і манеры паводзін герояў, але няма дробнай дэталізацыі, — спектакль гучыць і ўзнесла, і жыццёва. Такое відовішча сапраўды нясе гледачу эстэтычную асалоду і дае па-народнаму мудры ўрок жыцця.

— Яны па-салдацку шчыра расказваюць пра вайну, — сказаў аб смаленскіх артыстах мінскі шафёр, былы партызан Г. Ярмаловіч. — «Залатая карэта», «Закаханыя» і нават «Старая дзева» данеслі да нас гарачы подых векапомных дзён. У газетах часам такое мастацтва называюць «рэхам вайны». Я і пачуў гэтае рэха, калі глядзеў спектаклі. Нешта сваё прыгадалася: не, не забываецца тое, што давялося перажыць у вайну. І, здаецца, на яе дарогах мне сустракаліся і Каця Берастава з «Закаханых», якую так пранікнёна паказала актрыса В. Амаліна, і палкоўнік Бярозкін у бліскучым, на мой погляд, выкананні заслужанага артыста РСФСР С. Чарэднікава. Такія сустрэчы хвалююць. Бо і іграюць артысты праўдзіва, без прыгожых поз і ўрачыстых воклічаў... Я разумею, што такія спектаклі — высокае мастацтва тэатра, але ж маю права і сказаць: так яно і было чвэрць стагоддзя назад. І няхай моладзь глядзіць, абдумвае і вучыцца...

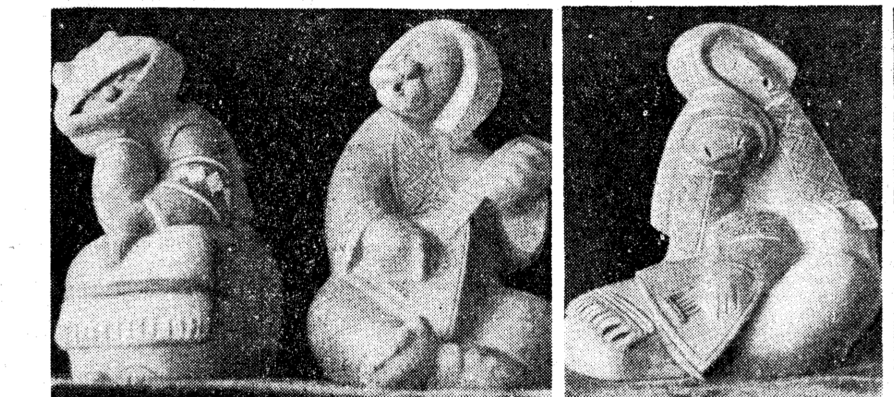
Звяртаюся да жанчыны, якая трохі бянтэжыцца: аказваецца, яна таксама наша госця, прыехала ў Мінск аж з Сыктыўкара. Швачка з тамтэйшай фабрыкі Вольга Рыгораўна Матошына.

— Шкадую, што вашых купалаўцаў зараз няма ў горадзе, бо заўсёды, як бываю ў родных, лячу на сустрэчу з Лідзіяй Іванаўнай Ржэцкай. Якая цудоўная артыстка!.. Ну, вось выбралася на смаленскіх вашых гасцей. Не, не расчаравалася. Вельмі ж чалавечныя яны на сцэне, у сваіх ролях. Асабліва ўразіла мяне майстэрства заслужанай артысткі РСФСР Т. Калачэўскай. У чым яе давялося бачыць? Ну, якая яна трапяткая ў кожным выхадзе, калі выступае ў галоўнай ролі ў «Старой дзеве»! І смяешся з яе, і часам спачуваеш ёй, а то і камяк да горла раптам, сцісне сэрца... Неяк і не хочацца называць яе Праскоўю Дзмітрыеўну «ахвярай» вайны, але... Колькі маіх сяброўак і аднагодак у Мінску і ў Сыктыўкары падзяляюць яе лёс — і не губляюцца ў віры жыцця, знаходзяць сваё месца і сваю радасць у служэнні людзям. А гэта таксама вялікі талент — умець уладкаваць, а потым парадавацца чужому шчасцю. Лічыце гэта дзівацтвам, але спектакль правільна апявае такое дзівацтва сапраўднага чалавека з сапраўднай душой...

Дзесяткі тысяч мінчан вынеслі са спектакляў смалян свае ўражанні. Яны розныя. Хтосьці аддае перавагу гераічнай лініі ў рэпертуары тэатра, хтосьці лічыць, што цікавей глядзецца на сцэне камедыйныя творы (а з камедыйным ухілам госці іграюць нават «Грасмайстарскі бал»!). Адны захоплены акцёрскім майстэрствам акцёраў старэйшага пакалення — Т. Калачэўскай, Н. Шашанковай, А. Юкляеўскага, В. Кабанава, другія гарачэй апладзіруюць творчай моладзі. Што ж, так заўсёды бывае ў тэатры, які паважае гледачоў, — ён умее зацікавіць сваім мастацтвам любую аўдыторыю. Асабліва, калі прапануе сапраўды разнастайны рэпертуар, праз які выразна праведзена галоўная, магістральная тэматычная лінія. Смаляне якраз з такім багажом і прыехалі на гэты раз у Мінск.

— І ў нас ёсць уражанні, якія мы, відаць, ніколі не забудзем, — сказаў рэжысёр Леў Шчаглоў. — Мы сталі ўдзельнікамі свята беларускага народа ў дні дваццаціпяцігоддзя вызвалення вашай шматпакутнай і гераічнай зямлі ад фашысцкай навалы. Артысты былі сярод вас, яны жылі разам з вамі. Тое, што чалавек перажывае ў такія дні застаецца з ім, асабліва калі ён мастак. І ў далейшай творчасці, мабыць, не адзін раз мы адчуваем патрэбу яшчэ і яшчэ звярнуцца да нашай «эмацыянальнай» памяці, каб пачэрпнуць нешта з назапашанага ў душы ў час сустрэч з мінчанамі. Званы Хатыні і тыя вятры, што шумяць над Курганам славы, будуць урывацца і на нашы рэпетыцыі, калі мы будзем гаварыць пра вайну. Ды і мірныя тэмы выклічуць жаданне ўспомніць настрой Мінска і яго патрыётаў, дарэчы, у гэтых адносінах вельмі падобных да смалян, якія любяць і ганарацца сваім горадам. Калектыў шчыра ўдзячны беларускай сталіцы за цёплы прыём і за гэтыя незабыўныя ўражанні. І мы таксама гаворым вам — не бывайце, а да пабачэння!..

В. ІВІН.

Работы М. Пушкара — «Стары і старая», «Палескія салаўі», «Палешукі», «Са ступай».

З пошты ЛіМа

А ВАСЬКА СЛУХАЕ...

Раман І. Ільфа і Я. Пятрова «Залатое цяля» з некаторага часу стаў неацэнным навуковым дапаможнікам для Андрэя Аркадзьевіча Бабылькова. Хто ён? Дырэктар Гомельскай абласной філармоніі.

«Як? — усклікне чытач.— Кіраўнік творчай арганізацыі і раптам фінансавыя махінацыі? Немагчыма!»

Дык жа магчыма! Што рабіць, напрыклад, калі некаторыя канцэртныя брыгады не цягнуць ці, больш правільна, не карыстаюцца папулярнасцю ў гледачоў і стратныя для касы філармоніі? Дзе ж выйсце?

— Эўрыка! — усклікнуў аднойчы Андрэй Аркадзьевіч.— А чаму б не зрабіць так: напрыклад, канцэрты брыгады, якая прапануецца Белдзяржфілармоніяй за 49 руб. 50 кап., прадаць не вельмі дасведчаным у фінансавых справах жыхарам аддаленых вёсак за 110 рублёў?

Задумана — зроблена! Заключаецца гарантыйны дагавор з рабочым камітэтам саўгаса «Партызанскі» на канцэрт брыгады Белдзяржфілармоніі пад кіраўніцтвам Г. Бандарэўскага. Артысты даюць канцэрт, рабочыя саўгаса задаволены. А вось тав. Процкаму, старшыні рабочага камітэта, не да радасці.

Акрамя таго, што за канцэрт Гомельская філармонія зняла з рахунку саўгаса 110 рублёў (а саўгас — з рахунку прафсаюзнай арганізацыі) работнікі Нараўлянскага аддзела культуры прадалі на гэты канцэрт яшчэ на 80 рублёў білетаў, хаця ўваход павінен быў быць свабодны. Вырučаныя грошы аддзел культуры таксама пераvёў на рахунак філармоніі па квітанцыі банка № 361 ад 13 мая 1969 года.

— Такім чынам, падвядзём баланс,— сказаў сваім бухгалтарам Андрэй Аркадзьевіч і пачаў адкладваць на лічыльніках адну касцяшку за другой.— Канцэрт аматарам мастацтва саўгаса «Партызанскі» абышоўся ў 190 рублёў. Белдзяржфілармоніі адмінусуем 49 руб. 50 кап (костачкі лічыльніка — стук-стук!). А нам — 140 руб. і 50 кап.

— Вось гэта разварот!— у захапленні прашапталі саслужыўцы Бабылькова. — Яшчэ некалькі такіх паспяховых аперацый і наша каса будзе поўная, як кораб славутага карабейніка з песні.

За рацыяналізацыю, вынаходства людзі атрымліваюць прэміі. Вынаходнікамі ганарацца, іх партрэты вывешваюць на Дошкі гонару.

Хочацца ведаць, чым будзе ўзнагароджаны герой гэтай не зусім вясёлай і чыстай гісторыі Андрэй Аркадзьевіч Бабылькоў? Часу прайшло ўжо нямала, ён выношвае новыя задумы. Абласны ж аддзел культуры глядзіць на ўсё, прыплюшчыўшы вочы. Самае большае на што адважваюцца яго работнікі,— злёгку пажурыць махінатара.

Э. ЯРШОВА,
дырэктар Гомельскага Дома мастацкай самадзейнасці аблсаўпрофа.

У майстэрнях мастакоў

МАЗЫРСКАЯ ГЛІНА ЎСМІХАЕЦЦА

ГЭТАЯ ўтульная кватэра ў Мазыры на вуліцы імя Якуба Коласа нагадвае музей керамікі. На палічках, на кніжнай шафе, нават на шыфаньеры размясціліся маленькія фігуркі з абпаленай гліны. Хітравата прыжмурыў вочы Несцерка. Тарас прымасціўся на Парнасе. А вунь у задорным танцы Лявон і Лявоніха. Здаецца, вось-вось прыстукне лапцямі Лявон — аж адляцяць кутасы яго шырокага пояса...

— Дзе вы бярэце гліну для сваіх скульптур? — пытаюся ў гаспадара кватэры Мікалая Мікітавіча Пушкара.

— Хо, — смяецца ён. — Гліны каля Мазыра — цэлыя горы. Там яе і бяру.

Аказваецца, перш чым узяцца за работу, Мікалай Мікітавіч доўга перамешвае гэтую гліну — у ёй не павінна быць ніводнага камячка. А потым яе «працэджвае» праз густое сіта: у гліне не павінна быць ні пяску, ні іншых прымесяў.

Нядаўна майстэрня Мастацкага фонду БССР пачала выпускаць сувеніры Мікалая Мікітавіча Пушкара для сусветнай выстаўкі «Экспо-70» у Японіі. Закуплены сувеніры «Балельшчыкі», «Вясна» і «Бульба».

— А пуцёўку ў мастацтва мне даў Аляксей Максімавіч Горкі, — хітравата, але з вялікай цеплынёй у голасе кажа Мікалай Мікітавіч.

Так, так! Максім Горкі...

Выхоўваўся Коля Пушкар у працоўнай калоніі імя Горкага ў вядомым Куражы, што каля Харкава. Кіраваў калоніяй выдатны педагог і пісьменнік Антон Сямёнавіч Макаранка. Павінен быў прыехаць у госці да каланістаў Аляксей Максімавіч Горкі, і Колі, які добра маляваў, даручылі зрабіць партрэт пісьменніка.

— Працаваў я доўга і ўпарта, — успамінае Пушкар. — Помню, як Аляксей Максімавіч здзіўлена разглядаў мяне — я быў маленькага росту, і Горкі ўсё недаверліва хмыкаў у вусы, мусіць, не верыў, што я здолеў намаляваць партрэт...

Горкі і параіў кіраўніцтву калоніі накіраваць юнага мастака на вучобу ў мастацкае вучылішча ў Харкаў. Вучылішча тое Мікалай Мікітавіч закончыў у 1937 годзе. А праз два гады пайшоў служыць у рады Савецкай Арміі.

У Мазыры Пушкар жыве не так даўно: пераехаў сюды тры гады назад. Вельмі спадабаліся мясціны, адкуль была родам жонка.

Першая работа ў новай пакуль для яго галіне — кераміцы — была «Лявон і Лявоніха». Быў аб'яўлены закрыты конкурс на лепшыя сувеніры да 50-годдзя Беларускай ССР. Пад дэвізам «Вясна» Пушкар паслаў на выстаўку свайго «Лявона і Лявоніху».

— Прызнацца па праўдзе, вельмі ж хваляваўся, — успамінае ён. — Трэба было перадаць у маленькай скульптурцы нацыянальныя рысы і Лявона і Лявонізі.

Рабоце Мікалая Мікітавіча Пушкара была прысуджана трэцяя прэмія. Тады мастак усур'ёз задумаўся, як адрадзіць народныя промыслы цацак з гліны, вярнуць ім былую славу. Бо не сакрэт жа: у апошнія гады пачалі пераводзіцца нават тыя ганчары, што выраблялі з гліны конікаў-свістулек, пеўнікаў, сабачак...

Яшчэ большы поспех выпаў мастаку за ўдзел ва Усесаюзным мастацкім конкурсе, прысвечаным 50-годдзю Савецкай улады. Усеагульнае захапленне выклікала яго керамічная фігурка «Беларуская бульба»: Пушкару былі прысуджаны другая і трэцяя прэміі.

Цяпер, калі з творчасцю Мікалая Мікітавіча Пушкара знаёмы ў многіх гарадах нашай рэспублікі і за яе межамі, яму намнога лягчэй працаваць: паявіўся вопыт, свой «почырк», мастак-керамiст, як кажуць, знайшоў сябе. Асноўны герой яго сувеніраў — персанаж з беларускіх народных твораў. Вось толькі некалькі назваў скульптур, закупленых Мастацкім музеем пасля выстаўкі, прысвечанай 50-годдзю роднай рэспублікі: «Жыў-быў стары са старою», «Паляшук», «Паляшук з кіем», «Палескія напевы», «Паляшук пляце лапці» і г. д.

Асобныя работы Пушкара заслужылі высокую ацэнку на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве, на Усесаюзнай выстаўцы прыкладнога дэкаратыўнага мастацтва ў Манрэалі. Маленькая цацка з тэракоты пракладвае сабе шляхі ўсё далей і далей ад Беларусі. Ва ўмелых руках мастака мазырская гліна спявае, усміхаецца, хітруе...

Мікалай Мікітавіч паказвае свае новыя работы — «Беларускі казачнік», «Дзядзька Іван», «Рыбакі», «Лявоніха»... Кожны персанаж выхаплен пільным вокам мастака з жыцця.

Вось скульптура «Каравай». Стары з хітраватым прыжмурам дзеліць каравай. Праз плячо перавязан беларускі ручнік.

— Дзе вы такога падгледзелі? — пытаўся я.

Аказваецца Мікалай Мікітавіч быў на вяселлі ў адной вёсцы за Капаткевічамі, і вельмі ж урэзаўся ў памяць яму дзядзька, якому даручылі дзяліць каравай.

— Не шкодзіла б і нашым этнографам часцей бываць на такіх вяселлях, — зазначае мастак, — бо пачынаюць забывацца народныя звычаі...

Зараз Мікалай Мікітавіч працуе над новай работай — «Палешукі ў Леніна». Яе ён прысвячае юбілею вялікага правадыра. Тут жа і зусім новыя работы: «Каваль», «Несцерка і пан» (так і ўспамінаецца славутае: «Будзе мне — будзе і табе...»), «На кірмашы», «Волат»...

Мастак з радасцю паведамляе, што пры Мазырскай фабрыцы мастацкіх вырабаў будзе адкрыта майстэрня па кераміцы. Адначасова Мікалай Мікітавіч з трывогай гаворыць, што Міністэрства мясцовай прамысловасці не вельмі цікавіцца якасцю сувеніраў. Падрыхтаваў, напрыклад, мастак сувенір «Несцерка і пан». Твор з'явіўся ў выніку доўгіх роздумаў, упартай працы, пошукаў. Адліваць «Несцерку» павінны з гіпсавай формы. Чым больш копій будзе адліта, тым болей будзе губляць першапачатковую форму скульптурка, пачне дэфармавацца. Не дзіўна, што часам мастак сустракае сваё «дзіця» (недзе ў 500-й копіі) — і не можа яго пазнаць. А спыніць выпуск ужо не можа: работнікі мясцовай прамысловасці гоняць славуты «вал»...

Мы пакідалі ўтульную кватэру на вуліцы, якая носіць імя народнага паэта, калі разумныя рукі мастака ляпілі з мазырскай гліны «Сымона-музыку».

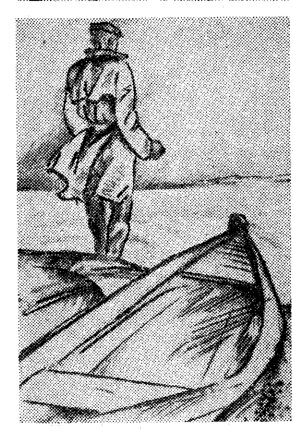
Міх. ДАНІЛЕНКА.

СЯРОД КНІГ

СЯРОД КНІГ СЯРОД КНІГ

Малюнкі мастака А. Кашкурэвіча да кнігі «Снежныя зімы» І. Шамякіна, якая выходзіць у выдавецтве «Беларусь».

Выйшлі з друку

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

В. Вялічка, М. Латыш, В. Унуковіч. Трэці семестр. Серыя «Юнацтва ў баявым паходзе». 1969 г. Тыраж 10000 экз. 144 стар. Цана 20 кап.

Астап Вішня. Усмешкі. Гумарыстычныя апавяданні. Мастак В. Ціхановіч. 1969 г. Тыраж 4000 экз. 400 стар. Цана 52 кап.

Якаў Герцовіч. На вайне як на вайне. З франтавога блакнота. Мастак Ю. Архіпаў. 1969 г. Тыраж 6500 экз. 148 стар. Цана 16 кап.

Дзень паэзіі 1969. Альманах. Мастак Ю. Зайцаў. 1969 г. Тыраж 9000 экз. 216 стар. Цана 61 кап.

Аляксей Зарыцкі. Выбраныя творы ў двух тамах. Том 2. Паэмы 1952—1968. Мастакі В. і М. Басалыгі. Тыраж 4600 экз. 208 стар. Цана 1 руб. 03 кап.

БЯССПРЭЧНАЕ І СПРЭЧНАЕ

ГЭТУЮ кнігу чытачы чакалі з нецярпеннем. І калі яна нарэшце з'явілася на паліцах кнігарань, яе хутка раскупілі.

Карысць гэтага даследавання несумненная. Нельга не адчуваць удзячнасці да аўтара, які шмат і ўпарта працаваў, сабраў вялізны матэрыял, пэўным чынам сістэматызаваў і абагульніў яго. Кніга цудоўна ілюстравана, добра выдадзена.

«Гісторыя архітэктуры Беларусі» У. Чантурыі разлічана не толькі на студэнтаў, але і на спецыялістаў — архітэктараў, мастакоў, мастацтвазнаўцаў, на самыя шырокія колы чытачоў, якія цікавяцца архітэктурай. Дарэчы сказаць, напісаць такую універсальную кнігу, якая ў аднолькавай меры задавальняла б усе пералічаныя катэгорыі чытачоў, — справа досыць складаная.

Аўтар кнігі спрабуе крок за крокам прасачыць усе этапы шматвекавога развіцця архітэктуры Беларусі дасавецкага перыяду, паказаць гэтае развіццё як адзіны, заканамерны працэс. Сем асноўных этапаў развіцця архітэктуры на тэрыторыі Беларусі — ад эпохі першабытна-абшчыннага ладу да перыяду капіталізму — разгледжаны тут і прааналізаваны.

Асабліва хочацца падкрэсліць, што У. Чантурыя скарыстаў многія новыя звесткі па беларускім мастацтве. Ён звярнуўся да новых звестак археалогіі, атрыманых у часе апошніх раскопак. Архітэктура старажытнага перыяду праілюстравана матэрыяламі раскопак гарадзішчаў Малышкі, Хатомель і інш. Удала скарыстаны некаторыя матэрыялы раскопак старажытнага Мінска і Полацка. Станоўчая якасць кнігі — асвятленне, адначасова з помнікамі манументальнага каменнага дойлідства, драўлянай народнай архітэктуры і сядзібнага будаўніцтва.

Карацей кажучы, аўтар сабраў і сістэматызаваў вялікі матэрыял. Гэта вынік шматгадовых даследаванняў помнікаў у натуры. Шырока скарыстаны таксама матэрыялы цэнтральных і рэспубліканскіх архіваў, фондаў музеяў і літаратурныя крыніцы — публікацыі іншых аўтараў. Чытач знойдзе ў кнізе шмат карыснага, цікавага.

І менавіта таму, што выхад у свет такога даследавання — значная падзея ў грамадскім жыцці рэспублікі, мы радуемся яго ўдачам і засмучаны пралікамі, якіх, зразумела, не павінна ўжо быць пры перавыданні даследавання.

Перш за ўсё нездавальненне выклікае адсутнасць спасылак на ўжо існуючыя даследаванні.

А між тым трэба сказаць, што гісторыі архітэктуры Беларусі пашанцавала. Ёю займаліся такія віднейшыя знаўцы старажытнай архітэктуры, як Н. Варонін, Н. Брунаў, М. Каргер і іншыя. У 1928 годзе дацэнт Беларускага дзяржаўнага універсітэта М. Шчакаціхін апублікаваў кнігу па гісторыі беларускай архітэктуры. А колькі аддаў вывучэнню архітэктуры Беларусі І. Хозераў!..

Калі б імёны папярэднікаў былі ў навуковым апараце выдання, калі б быў указаны хаця б мінімум літаратуры, чытачам лягчэй было б арыентавацца і ў самой кнізе, дзе ёсць раздзелы, напісаныя павярхоўна; чытачы маглі б звярнуцца да іншых выданняў, параўнаць матэрыял, зрабіць самастойныя вывады.

Ёсць недахопы ў раздзеле, прысвечаным каменнаму дойлідству заходніх земляў Русі у XI—XII стагоддзях — вельмі багатаму і яркаму перыяду ў гісторыі культуры насельніцтва Беларусі. Аўтар не паказвае, як у развіцці архітэктурных форм адлюстроўваліся з'явы сацыяльнага жыцця. Ён нават не ставіць пытання, чаму на змену грандыёзным храмам, падобным да Полацкай Сафіі, у XII стагоддзі ўзнікае новы іх архітэктурны тып, памяншаюцца маштабы будынкаў. Выклікае здзіўленне, што маштабы будынкаў Полацкай Сафіі, Спаскай царквы, Еўфрасіннеевага манастыра, Віцебскай царквы Благавешчання на чарцяжах, змешчаных у кнізе, выглядаюць амаль аднолькавымі. Зразумела, пры такой грубай памылцы гаварыць пра памяншэнне маштабаў будынкаў у перыяд феадальнай раздробненасці казаць не даводзіцца. У. Чантурыя карыстаецца састарэлымі звесткамі пра тры храмы Барысаглебскага (Бельчыцкага) манастыра ў Полацку. На самай справе храмаў было чатыры, прытым чацвёрты — вельмі своеасаблівы, што ўстаноўлена Н. Варонiным. На жаль, у кнізе не прыгаданы цудоўныя помнікі каменнага дойлідства, адкрытыя ў апошнія гады ў Тураве, Навагрудку, Ваўкавыску.

Не ва ўсім дасканала выкладзены пытанні гісторыі архітэктуры больш позніх перыядаў. Аўтар не паспрабаваў вызначыць месца беларускай архітэктуры XIV—XVI стагоддзяў і пазнейшых часоў сярод архітэктурных напрамкаў іншых краін і народаў. Таму пры чытанні кнігі можа скласціся ўражанне, быццам культура беларускага народа так і не выйшла са стадыі пераймання пэўных узораў. Праўда, у адным месцы кнігі сказана: «Хаця беларускае мастацтва пачало развівацца ў рамках Вялікага княства Літоўскага, яно не растварылася ў мастацтве іншых народаў, якія ўваходзілі ў гэтае княства, і захавала сваё аблічча». Аднак, пагадзіцеся, што гэтага замала, каб даць уяўленне аб нацыянальным абліччы беларускай архітэктуры.

У чым самабытнасць старажытнабеларускага каменнага дойлідства, што пераняло яно ад папярэдняга вельмі яркага перыяду развіцця і якая доля ўдзелу ў працэсе яго фарміравання ўплыву культуры іншых народаў — вось асноўнае пытанне, на якое павінны спрабаваць адказаць даследчыкі гісторыі архітэктуры. У. Чантурыя, на жаль, такой спробы не робіць.

Факты пераконваюць, што старажытнабеларуская манументальная архітэктура — з'ява самабытная. Гэта не азначае, што яна не адчувала ўплываў культуры іншых краін і народаў, бо ўсякая высокаразвітая нацыянальная культура ўбірае ў сябе і творча пераасэнсоўвае дасягненні пэўнай эпохі.

Возьмем, да прыкладу, такія шэдэўры нацыянальнага беларускага дойлідства, як Маламажэйкаўская і Сынкавіцкая цэрквы. Аўтар кнігі манатонна, суха гаворыць пра гэтыя праслаўленыя помнікі дойлідства, нічога не выдзяляючы, нічым не захапляючыся. Мы разумеем, што ў абмежаваным па лістажы выданні, да таго ж пабудаваным хутчэй па прынцыпе даведніка, чым нарыса, наўрад ці дарэчы ўсялякія «лірычныя адступленні». Але ж нават у межах абранага аўтарам стылю і характару выкладання матэрыялу гэтыя і некаторыя іншыя помнікі трэба было б неяк выдзеліць. Якраз жа памянёныя Маламажэйкаўская і Сынкавіцкая цэрквы вызначаюць нацыянальны характар беларускага дойлідства XVI стагоддзя. У іх выяўлены дух часу, асноўныя эстэтычныя ідэалы эпохі і дасягненні тагачаснай будаўнічай тэхнікі. У. Чантурыя бачыць тут дэталі раманскага і гатычнага паходжання і іншыя ўплывы. Усяго патроху. Але ж не гэта захапляе наша ўяўленне, калі аглядаем Сынкавіцкую царкву-крэпасць, а тая рэдкая цэласнасць, маналітнасць і адзінства ўсіх элементаў архітэктуры, якія ёй уласцівы. Спалучаючы ў сабе рацыянальнасць і стрыманасць крапаснай пабудовы, царква разам з тым аздобленая, прыгожая. Яе дэкор з байніц, ніш, машыкуляў — непаўторны. Элементы розных стыляў тут у дзівосным адзінстве, быццам сплаў. Дарэчы, на гэта ўказаў яшчэ ў 1954 годзе ў сваёй кнізе «Горадабудаўніцтва Беларусі» Ю. Ягораў. Беларускія майстры XVI стагоддзя творча пераасэнсавалі лепшыя дасягненні манументальнай архітэктуры свайго часу і ў спалучэнні з мясцовымі традыцыямі стварылі манументальныя пабудовы, якія ўспрымаюцца як глыбока нацыянальныя і самабытныя.

Не спрабуе аўтар кнігі вызначыць стыль Маламажэйкаўскай царквы XVI стагоддзя. Не прыкмячае яе выдатнага інжынернага вырашэння. Пра знешняе афармленне помніка архітэктуры сказана: «Фасады царквы ў Маламажэйкаве маюць шмат дэкаратыўных элементаў, якія зніжаюць уражанне манументальнасці храма. Прыём апрацоўкі фасадаў царквы ў Маламажэйкаве і ў Сынкавічах адзін і той жа: шматлікія неглыбокія нішы разнастайнага малюнка ўпрыгожваюць плоскасці сцен, франтона і вежаў». Як кажуць, пра густы не спрачаюцца. Але нам здаецца, яўна недаацэнена дасціпнае рацыянальнае скарыстанне дэкору. Белыя нішы на фоне чырвонай цаглянай сцяны вельмі жывапісныя. Апрача таго, яны маюць акрэсленае функцыянальнае прызначэнне — сваім узорам яны як бы хавалі выразныя рады байніц і машыкуляў і заміналі непрыяцелю весці прыцэльны агонь у часе асады. Адсюль іх арганічнае адзінства з усім абліччам царквы. Іменна гэтыя белыя нішы самых мудрагелістых абрысаў — адна з вызначальных асаблівасцей старабеларускай архітэктуры. Яны сустракаюцца на многіх пабудовах XV—XVI стагоддзяў, у тым ліку і ў архітэктуры славутага Мірскага замка. Цяжка пагадзіцца з аўтарам кнігі, калі ён піша: «Трэба адзначыць спараныя паўцыркульныя нішы з невялікім замком — матыў маскоўскай архітэктуры — на вежах і бакавых фасадах». На самай справе маскоўскія матывы падобнага роду зусім інакшыя па канструкцыі і па вобразнасці ды і ўзніклі ў XVII стагоддзі — па меншай меры на стагоддзе пазней, чым на Беларусі.

У гісторыі архітэктуры мае значэнне архітэктурны стыль таго ці іншага збудавання. У. Чантурыя пастаянна абыходзіць гэтыя пытанні, называе толькі асобныя прыватныя элементы. Так, апісваючы Навагрудскую царкву Барыса і Глеба XVI стагоддзя, ён гаворыць: «У гэтай царкве, як і ў іншых, адначасовых з ёю культавых будынках, знаходзім элементы готыкі. Гэта познегатычная пабудова з характэрнымі зорчастымі зводамі на нервюрах, з контрфорсамі, стральчастымі праёмамі, дэкаратыўным паясом стральчастых арачак і інш.». Мы разумеем, што праблема вызначэння стыляў — справа складаная, далікатная. Але пагадзіцеся, што спрабаваць яе вырашыць — задача, якая стаіць перад кожным аўтарам, які піша пра архітэктуру.

Спрэчная, на наш погляд, спроба аўтара супрацьпаставіць архітэктуру касцёлаў і праваслаўных цэркваў. У Беларусі сапраўды не было адзінай рэлігіі. Аднак народ, нягледзячы на разнастайнасць вераванняў, развіваў культуру ў пэўным рэчышчы. Беларусы-католікі і беларусы-праваслаўныя, гэтак жа, як і уніяты, былі цесна звязаны эканамічным і палітычным жыццём — і гэтая акалічнасць выразна праявілася ва ўсёй культуры, а ў архітэктуры — асабліва. Нават пры беглым знаёмстве з беларускімі помнікамі дойлідства здзіўляе не іх адрозненне, а іх стылявое і вобразнае падабенства. Не толькі па асноўнай канструкцыі, але і па настроі, па вобразу яны досыць выразна сведчаць пра нацыянальны характар (каларыт) беларусаў. І пратэстанцкія саборы, і сінагогі таксама пабудаваны ў той жа манеры, што і хрысціянскія храмы. Яны не выпадаюць з агульнага каларыту помнікаў нашай рэспублікі. Гэта прасочваем як у раннефеадальны перыяд XIII—XVI стагоддзяў, так і ў больш позція часы, ажно да другой палавіны XIX стагоддзя — літаральна па ўсіх вядомых нам помніках. Напрыклад, Гродзенскі езуіцкі касцёл і Мікалаеўская Магілёўская царква — складаюцца з падоўжанага асноўнага памяшкання з высокім цэнтральным і двума паніжанамі бакавымі нефамі, з аналагічным вырашэннем купала і вежаў. Іншы прыклад: Мінская Екацярынінская царква і Мінскі Бернардынскі касцёл XVII стагоддзя — творы адной нацыянальнай школы, хаця з самага пачатку будаваліся як храмы розных рэлігійных напрамкаў. Такіх прыкладаў можна прывесці шмат. Затое доказаў процілеглага погляду яшчэ ніхто не прыводзіў. Розніца ж між храмамі праваслаўнымі і каталіцкімі ў прыватных архітэктурных формах хутчэй сведчыць пра індывідуальнасць будаўнікоў, чым пра пячатку рэлігіі. І гэта, нам здаецца, асабліва важна. Нягледзячы на адсутнасць адзінай рэлігіі, якая б на пэўным гістарычным этапе магла б быць і аб'ядноўваючай сілай, беларусы здолелі стварыць сваю нацыянальную культуру і захаваць яе ў самых розных выпрабаваннях гісторыі.

Такія нашы асноўныя заўвагі, якія мы палічылі патрэбным выказаць, каб аўтар улічыў іх, рыхтуючы кнігу да перавыдання. А перавыдаць гэтае даследаванне — неабходна. І таму, што тыраж — мізэрны. І таму, што ёсць у кнізе, як мы бачылі, недапрацоўкі.

За апошнія дзесяць — пятнаццаць гадоў, якія прайшлі пасля публікацыі работ М. Кацара і Ю. Ягорава (ды і пасля кнігі У. Чантурыі «Архітэктура Беларусі канца XVIII—пачатку XIX стагоддзя», выдання 1962 года), з'явілася шмат новых матэрыялаў. Некаторыя з іх упершыню апублікаваў У. Чантурыя. На вялікі жаль, важнасць гэтых публікацый значна абясцэньваецца, паколькі У. Чантурыя ў новай кнізе не ўказвае, кім выкананы абмерныя чарцяжы, дзе захоўваюцца крыніцы.

Мы шчыра спадзяёмся, што пасля сур'ёзнай дапрацоўкі кнігі грамадскасць рэспублікі атрымае добрае, забяспечанае неабходным навуковым апаратам выданне па гісторыі архітэктуры Беларусі ў дакастрычніцкі перыяд.

Э. ВЕЦЕР, Г. ШТЫХАЎ.

У. А. Чантурыя, доктар архітэктуры, прафесар. «Гісторыя архітэктуры Беларусі (дакастрычніцкі перыяд)». Выдавецтва «Вышэйшая школа». Мінск. 1969. На рускай мове. Стар. 264. Тыраж — 2.000 экз. Рэдактар С. Быстрыцкая.

ЛЯТУЧЫМ ДАЖДЖОМ...

НЕКАЛІ Уладзімір Маякоўскі звяртаўся да свайго верша: «Умри, мой стих, умри, как рядовой, как безымянные на штурмах мерли наши!..». І ён заклікаў выдаўцоў: «Меня ж печатать прошу летучим дождём брошюр!..»

Міжволі прыгадваюцца гэтыя радкі паэта, калі бярэш у рукі выдадзеныя на рускай і беларускай мовах выдавецтвам «Беларусь» брашуры «Курган славы» і «Хатынь».

Той, хто яшчэ не бачыў адкрытых у нядаўнія дні двух новых мемарыялаў на нашай зямлі,—пазнаёміцца з імі, дзякуючы гэтым брашурам. А той, хто паспеў пабачыць, захавае іх назаўсёды, каб, дзелячыся ўражаннямі і пачуццямі ад наведання мемарыялаў з сябрамі, даць ім хаця б самае лаканічнае ўяўленне аб тым, што створана ў гонар герояў усенароднага змагання, у гонар ахвяр фашызму, у гонар людзей-змагароў, у гонар нескароных...

Яны, гэтыя брашуры, выйшлі ў свет аператыўна — непасрэдна да дзён адкрыцця мемарыялаў. І надрукаваны яны якасна. І здымкі да іх зроблены добрыя. І лаканічныя, усхваляваныя тэксты напісаны Б. Стральцовым. А мастак В. Пастушкоў стварыў арыгінальны макет.

У «Кургане славы» на фатаграфіях А. Глінскага, Ю. Іванова, М. Самахвалава агульны выгляд і дэталі мемарыяла на 21-м кіламетры Маскоўскай шашы. Тут жа — хвалюючыя моманты тых дзён, калі Курган славы насыпаўся: жменя зямлі ў натруджаных руках, сённяшні воін і сівая жанчына, бясконцы ланцуг тых, што прынеслі сюды зямлю... Нарэшце, як сімвал сувязі гераізму чатырох франтоў і сённяшняга нашага жыцця — дзяўчынка з кветкамі на Кургане славы...

Гэткай жа лаканічнай мовай фатаграфіі расказваюць здымкі Ю. Іванова пра Хатынь.

...Наведвальнікі Хатыні... Хатынскія званы... Кветкі на граніце. Жыхары суседніх вёсак, якія прыйшлі пакланіцца памяці загінуўшых... Іосіф Іосіфавіч Камінскі... Скульптурная група...

Кожны можа пераканацца, што здымкі ў абедзвюх брашурах зроблены з густам, з пачуццём меры і такту, сапраўды па-мастацку.

Услед за гэтымі брашурамі пра Курган славы і пра Хатынь будуць выдадзены альбомы, кнігі. І не толькі пра Курган славы і пра Хатынь, а пра ўсе беларускія мемарыялы. Але будуць выходзіць і павінны выходзіць такія брашуры—масавымі тыражамі. Лятучым дажджом—для кожнага, хто пабачыў ужо нашы мемарыяльныя ансамблі і хто яшчэ іх павінен пабачыць.

Ул. БРЫГ.

КВЕТКІ З УСІХ ПАЛЁЎ

НЯДАЎНА ў выдавецтве «Дніпро» выйшаў зборнік выбраных перакладаў Рыгора Кочура пад назвай «Відлуння» («Водгулле»).

Перш-наперш, зборнік уражае геаграфіяй краін і народаў, што прадстаўлены тут сваімі паэтычнымі скарбамі: старажытныя рымскія і грэчаскія паэты Тэагнід, Сапфо і Назон, італьянцы Леапардзі, Унгарэці і Джані Радары, французы Верлен і Валеры, англічане Томас Мур і Джон Кітс, амерыканцы Лангфела і Эдгар По, рускія Лермантаў, Фет і Блок, палякі Стаф, Тувім, Гардынскі і Ружэвіч, чэхі Неруда, Безруч, Гора і Незвал, літоўцы, латышы, грузіны, урэшце — нашы Максім Багдановіч і Максім Танк.

Нават у гэтым выбары імён і твораў сусветнай паэзіі — увесь Кочур, выдатны ўкраінскі перакладчык, з яго схільнасцю да мудрасці, разважнасці, філасафічнасці, з яго ўвагай да гуманных, светлых людскіх пачуццяў. І кожны з паэтаў пададзены перакладчыкам ва ўсім багацці непаўторных, толькі яму ўласцівых барваў, і ў той жа час кожны з іх загаварыў па-ўкраінску натуральна, шчыра і хораша. Трэба быць выдатным майстрам, каб так смела і ўдала пераносіць на сваю родную глебу кветкі з чужых, часам вельмі далёкіх ніў, каб прымусіць загаварыць украінскім словам нават прынца дацкага, як дасціпна заўважыў у прадмове да зборніка В. Каротыч.

Каб пераканацца, што гэта сапраўды так, паглядзім, як выглядаюць у перакладах М. Багдановіч і М. Танк. Памятаеце, у Багдановіча:

Чуеш! Во шорах ног павукоў,
Аплятаючых сцены і дах...

Па-ўкраінску верш загучаў так:

Цить! Чутно шарудіння їх ніг,
Що оплутують стіни і дах...

Гэта гаворыць Багдановіч, і разам з тым гаворыць украінец, аб чым сведчыць ужо адно гэтае гутарковае «Цить!». Зазначым, дарэчы, што Р. Кочур хораша пазбягае тут і дзеепрыметніка «аплятаючых», якога цяпер пазбягае і наша мова.

Вельмі натуральна гучыць па-ўкраінску і другі верш М. Багдановіча:

Лукамы в травах м'яких
тихо ніч синьоока бродила...

І так ад пачатку да заключных радкоў:

час, коли треба журитись
душею на свіжих могилах
марно потрачених днів.

Апошні радок не толькі поўнасцю перадае сэнс і настрой арыгіналу («пуста пранёсшыхся дзён»), ён «знойдзены» так, што, як уліты, мог бы стаць і ў арыгінале.

Са шматграннай творчасці М. Танка Р. Кочур выбраў тры невялікія лірыка-філасофскія вершы, дзе чалавек паказаны таксама сам-насам, у роздуме, у яднанні з прыродай, і данёс да ўкраінскага чытача своеасаблівы, самабытны і каларытны голас беларускага паэта з усімі яго адценнямі і інтанацыямі («Каменні», «Плыве, хвалюючыся, шум...», «Апошняя навальніца»).

З пачуццём удзячнасці і шчырай павагі да перакладчыка закрываеш гэтую невялікую, але змястоўную, багатую на цікавыя сустрэчы кнігу.

А. МАЖЭЙКА, Э. МАРТЫНАВА.

САЛДАТ ВЯЛІКІХ БАЁЎ

Яшчэ пры жыцці гэтага чалавека слава пра яго грымела ад берагоў магутнай Волгі да сіняй Віслы і ўспененых вод Мансанарэса. Пра яго мужнасць, пра незвычайнае жыццё гэтага чалавека ўжо тады расказвалі легенды.

Але сапраўднае жыццё Караля Свярчэўскага —легендарнага генерала Вальтэра — было больш незвычайнае і цудоўнае, чым самая прыгожая легенда. Камандзір батальёна інтэрнацыяналістаў Чырвонай Арміі ў гады грамадзянскай вайны і герой Іспанскай рэспублікі, салдат і палкаводзец адроджанага Войска Польскага ў навальнічныя дні другой сусветнай вайны і воінвартавы паўстаўшай з руін Народнай Польшчы — вось асноўныя вехі жыцця слаўнага сына польскага народа, ратныя подзвігі якога былі здзейснены ў імя свабоды ўсіх народаў Еўропы.

Караль Свярчэўскі быў дастойным сынам свайго народа, сынам сваёй Польшчы. Той Польшчы, якая можа існаваць і квітнець як вольная незалежная дзяржава толькі ў дружбе і саюзе з вялікай Краінай Саветаў, толькі крочачы поплеч у магутным страі народаў сацыялістычных краін. Сапраўдны патрыёт свайго народа, ён заўсёды быў сапраўдным інтэрнацыяналістам.

Такім быў Караль Вальтэр-Свярчэўскі. Варшаўскі металіст, рэвалюцыянер, салдат, будаўнік — будаўнік новай Польшчы. Подзвігам даўжынёю ў чатыры дзесяткі гадоў было ягонае жыццё. Ён заўсёды быў на пярэдняй лініі барацьбы за свабоду і шчасце свайго і іншых народаў. І загінуў як баец ад куль бандытаў—польскіх буржуазных нацыяналістаў.

Імя Караля Свярчэўскага шырока вядома не толькі ў сённяшняй свабоднай Польшчы, але і ў нашай краіне. Але сталася так, што слава легендарнага генерала Вальтэра надоўга абагнала яго жыццяпіс: да апошняга часу пра слаўнага сына польскага народа было напісана вельмі мала. Гэты прыкры недагляд хораша выпраўляе дакументальная аповесць Яніны Бранеўскай «Пра чалавека, які не кланяўся кулям». У канцы мінулага года гэтая аповесць у перакладзе на беларускую мову выйшла ў выдавецтве «Беларусь».

Кніга вядомай польскай пісьменніцы Яніны Бранеўскай напісана ярка і эмацыянальна, рукой таленавітага мастака, які асабіста добра ведаў легендарнага генерала Вальтэра. Таму шмат гаварыць пра аповесць, раіць чытачам прачытаць яе не даводзіцца. Не сумняваюся, што кніжка «Пра чалавека, які не кланяўся кулям» сама знойдзе свайго чытача. Хочацца сказаць толькі адно.

Мне здаецца, што выдавецтва «Беларусь» вельмі правільна зрабіла, зацікавіўшыся гэтай аповесцю польскай пісьменніцы і даўшы яе нашаму чытачу на роднай мове, да таго ж у выдатным перакладзе Янкі Брыля. Кніга Я. Бранеўскай адрасавана ў першую чаргу моладзі. Жыццё і справы легендарнага сына польскага народа, генерала Караля Вальтэра-Свярчэўскага і для савецкіх юнакоў і дзяўчат можа быць узорам беззапаветнага служэння справе рабочага класа, справе свабоды і шчасця народаў.

Б. РАМАНАЎ.

Я. Бранеўская. «Пра чалавека, які не кланяўся кулям». Аповесць. Пераклад з польскай мовы Я. Брыля. Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1968.

ДНІ ПОЛЬСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ Ў БЕЛАРУСІ

Міхал Русінак

БЕЛЫЯ ГАЛУБЫ

АПАВЯДАННЕ

З таго часу, калі я апошні раз быў тут, мінула дваццаць пяць гадоў.

І вось зноў я іду па вуліцах старога горада. Мінуў рэкламны ключ слесара Сівіцкага, пасля жалезную браму ў двор, дзе жыў Вінярчык, перасек старую плошчу, поўную галубінага буркавання, і неўзабаве быў на вузкай вулачцы, пад высокімі чорнымі балясінамі нашай даўняй гімназіі.

На вялікім двары шумелі пад ветрам каштаны, вераб'і пералятаці з мураванай агарожы на дах невялікага доміка школьнага вартаўніка.

Двор быў пусты—відаць, ішлі заняткі. Сэрца маё забілася мацней. Там, каля студні, пад старым каштанам, які быў некалі сведкам нашых заядлых боек, стаяла група мужчын. Я нікога не пазнаваў. Яны пачулі мае гулкія крокі, павярнуліся да мяне, узіраючыся.

Потым адзін з іх—у шэрым макінтошы, нізкі, з голай лысай галавой—узмахнуў рукамі:

— Гэта ж Каня! Дальбог, Каня!

Голас мужчыны быў знаёмы, але твар зусім чужы, як і твары астатніх. Мужчыны маўчалі. Толькі тады, калі я падышоў бліжэй і прыўзняў капялюш, твары іх, раней засяроджаныя, пасвятлелі:

— І праўда—Каня!

Той першы, у шэрым макінтошы, кінуўся да мяне з абдымкамі:

— Здароў, браце! Прыехаў?

Гэта быў Смола. Смола—і раптам пузаты і стары.

— Гайчык,—назваў сваё прозвішча другі.—Каб вас ліха, ніхто мяне не пазнае.

— Гэта ты?—мне было сорамна, што і я яго не пазнаў.

— Камінскі. Гэты мала змяніўся, праўда? І Албанскі такі ж, якім і быў, праўда?—Смола напамінаў мне прозвішчы іншых.

Кожны быў не той. Не тым быў і я. Але заўважыў гэта толькі сёння, калі пабачыў іх. Гледзячы ў твар Смолы, я не сумняваўся, што ў гэты момант і ён думае тое самае.

Было нас тут дзевяць. Мы абдымаліся, пра сёе-тое гаварылі, смяяліся, а ў душы кожнага быў смутак—усе зразумелі, убачылі, як мы пастарэлі.

— Ну, больш нікога не будзе,—падсумаваў Смола, які арганізаваў гэты злёт былых аднакласнікаў.

— А хто з настаўнікаў?—спытаўся я.

— Адзін толькі Вельгаш.

— Вельгаш жывы?!

— Жывы. Самы старэйшы наш настаўнік, і вось толькі ён адзін і ходзіць па свеце. Гаварыў я з ім. Прыйдзе пасля званка з новым дырэктарам школы. Цяпер у яго заняткі, ні за што не хацеў іх прапусціць.

— Жыге, шаноўны,—сказаў Албанскі з нечаканай задуменнасцю, мабыць прыпамінаючы свае хлапечыя крыўды, якія прычыніў Вельгашу.

— Наш клас, у якім мы сядзелі перад атэстатам сталасці, пусты. Можам пайсці туды, пасядзець да званка.

Мы падняліся на другі паверх. Лесвіца была тая самая. Тая ж стракатая атынкоўка, толькі нанава адпаліраваная. Прасторныя калідоры яснелі свежым лакам сцен.

— Чыста тут, абноўлена,—гаварыў Албанскі. Цяжка было адгадаць, ці яго цешыць, ці засмучае ўсё гэта.

На другім паверсе на тым жа самым месцы былі дырэктарскія дзверы, дзверы ў фізкабінет і яшчэ трэція, за якімі калісьці знаходзілася кладоўка з хламам. Калі мы праходзілі міма, гэтыя дзверы акурат адчыніліся і адтуль выйшаў малады чалавек у замшавай спартыўнай куртцы. У руках ён нёс два надзьмутыя футбольныя мячы.

Смола дакрануўся да майго пляча:

— Бачыў, што там цяпер?

Бачыў. Сонца свяціла праз акно пакоя. У яго святле бліщчэлі шыбы шафаў, поўных спартыўнага інвентару: мячоў, тэнісных ракетак, баксёрскіх рукавіц, адпаліраваных дыскаў, лукаў і коп'яў.

— Цяпер гэтым хлопцам сапраўдны рай, праўда?—здзіўляўся Смола.—Цяпер яны, пэўна, не робяць мячыкаў з газет і са старых панчох.

— Вядома, —сказаў я без пэўнай зайздрасці.

Дзверы нашага класа, даўней карычневыя, былі цяпер колеру сланавай косці з чорным прамавугольнікам каля клямкі.

Мы ўвайшлі.

— Які малы!—сказаў Албанскі.

Так, клас быў той самы, а выглядаў малым.

Пад вокнамі стаяў каштан—таксама той і не той.

— Глядзіце, як вырас. Цяпер дастае да трэцяга паверха, да вокнаў восьмага «Б»,—сказаў Фаскевіч.

— Невядома, ці там цяпер восьмы «Б»,—засумняваўся Смола.

— Ніякага восьмага там не можа быць. Можа быць толькі адзінаццаты.

— І праўда.

Здзіўляліся мы ўсяму, як дзеці.

Неўзабаве на калідоры заспявалі электрычныя званкі, шуганула дзіцячая гамана.

Албанскі заткнуў вушы:

— Божа, няўжо і мы так гарлапанілі?

— Забыўся?

— Я тут і гадзіны не вытрываў бы.

Праз нейкі час мы пачулі ў калідоры галасы: ішоў дырэктар з Вельгашам.

— Сядайма за парты. Так, як і раней, —сказаў Смола.

Мы паселі. Фаскевіч каля дзвярэй, Смола за мной, Албанскі яшчэ далей ззаду,—па сваіх даўніх месцах, як у восьмым «А» перад атэстатам сталасці. Толькі цяпер асабліва кінулася ў вочы, як нас мала, хоць кожны займаў цяпер месца ўдвая, а то і ўтрая больш, і збянтэжыліся. Адзін Албанскі, калі пачуў за дзвярыма крокі, адважыўся на жарт:

— Ці не мае хто паперы? Пусціў бы я яму галуба.

Засмяяліся ўсе разам і сціхлі.

У гэты момант адчыніліся дзверы і ў клас увайшло двое мужчын: новы дырэктар гімназіі, гадоў за сорак, а за ім маленькі непрыкметны чалавечак—сівы, як голуб.

Раптам Албанскі крыкнуў:

— Добры дзень, пан прафесар!

— Добры дзень, пан прафесар,—падхапілі мы хорам і ўсталі, як даўней.

Стары пачырванеў. Стаяў, трымаючы ў руках капялюш, і глядзеў на нас з усмешкай.

(Заканчэнне на 4-й стар.).

ДНІ ПОЛЬСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ Ў БЕЛАРУСІ

Юліян ТУВІМ

ЛОДЗЬ

Вялікі польскі паэт Юліян Тувім нарадзіўся і правёў сваё маленства ў фабрычным горадзе Лодзі. У час фашысцка-гітлераўскага нашэсця, калі ён быў далёка ад сваёй радзімы, дык у адной з прамоў па радыё сказаў:

«Бедная мая Лодзь! Калі над ёю і сёння клубіцца дым, які сведчыць, што горад працуе, то — праклянце гэтай працы і хвала лётчыкам, якія руйнуюць яе фабрыкі і заводы».

І ў гэтай жа прамове мільёны людзей пачулі баявыя натхнёныя словы: «У дымлівых руінах гераічнага Сталінграда мы бачым жывое ўвасабленне слоў нашай песні «Крэпасцю будзе нам кожны парог». Гонар і слава руінам гэтага перамаганоснага горада, якія заклікаюць да помсты».

Ніжэй мы змяшчаем адзін з вершаў паэта пра яго родны горад.

Можа я дажыву, можа я дачакаю,
Калі маёй славы ўзвысіцца эра.
І сто гарадоў да мяне завітаюць,
І паспрачаюцца, як за Гамэра.

Калі маіх статуй будзе ў Польшчы,
Нібы грыбоў у дажджлівае лета,
То ўсюды пачуецца голас, як пошчак:
«Гэта я даў для народаў паэта!»—

Тады ўжо нашчадкі, як ім не даводзь,
Будуць спрачацца «па справе Тувіма»,
Я сам заяўлю: Меў калыскаю — Лодзь!
Мой горад! Мая радзіма!

Хай іншыя славяць Сарэнта і Крым —
Я слаўлю горада нетры.
Лодзь — яе кур, яе бруд, яе дым,—
Шчасце маё й маё паветра!

Тут — ледзь на ногі я стаў,
Рваў у свавольстве касцюмчык свой новы,
Тут рэпетытар мяне дакараў:
«Эх ты, гультай бесталковы!»...

Тут першы пачуў навальнічны я гром,
Шэлесты музы паслухаць пасмеў я.
(Па сённяшні дзень узвышаецца дом,
З нумарам сорак на вуліцы Анджэя).

Тут у гімназію дзевяць год
Нехаця шлёпаў і плёўся.
Тоўк мой настаўнік пусты акалот...
Чуў: — Гультаём і гарэзай удаўся.

Тут маё сэрца зславіла ў палон
Юная, ціхая, лепшая з лепшых.
Сем год — нібы век. Колькі ночак і дзён
Я пісьмы пісаў усхвалявана і вершы.

Мой горад! Ты вершы мае ацаніў
Першым, іначай было хіба можна:
За кожны радок дзве капейкі плаціў
Мецэнат, што меў прозвішча Ксёнжэк.

Я прыгажосць тваю злую кахаў,
Як маці кахаюць дзеці,
Па вуліцах змрочных тваіх уздыхаў,
Мой горад, найлепшы ў свеце!

Смурод у завулках, і змрок, як іржа,
І пыл ад засмечаных тратуараў...
Мой горад я больш чым сталіцы ўсе паважаў,
Я больш паважаў ад парыжскіх бульвараў.

На вейкі збягае цяжкая сляза,
Як гляну на вокны сляпыя і шыбы,
На чорную вуліцу, біржу, базар,
На змрочных муроў велізарныя глыбы.

«Савой», што ўзняўся ўвысь, як дубец,
Гандлярка-фуфырка, што круціцца лоўка,
І шыльда старая: «Мужчынскі кравец,
І ён жа мадам і пераніцоўка».

1919 г.

Пераклад з польскай С. ШУШКЕВІЧА.

КАБ ЗРАЗУМЕЦЬ ГЕРОЯ...

Аскольд МАКАРАЎ, народны артыст РСФСР.

Праблемы развіцця савецкага балетнага тэатра ў апошнія гады ўсё больш прыцягваюць даследчыкаў. Адна за адной выходзяць кнігі, якія асэнсоўваюць яго пяцідзесяцігадовы шлях. У навуку прыходзяць і практыкі балетнага тэатра — акцёры і харэографы. Днямі ў Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС адбылася абарона кандыдацкай дысертацыі, прысвечанай праблеме стварэння гераічнага вобраза ў савецкім балеце. Яе аўтар—вядомы танцоўшчык, народны артыст РСФСР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Аскольд Макараў. Выступаўшыя на абмеркаванні доктар мастацтвазнаўства Вера Красоўская, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР Пётр Гусеў, кампазітар, лаўрэат Ленінскай прэміі Арам Хачатуран, галоўны балетмайстар Вялікага тэатра Юрый Грыгаровіч, мастацтвазнаўцы Эма Шумілава, Герман Недашывін адзначылі несумненную каштоўнасць даследавання нядаўняга мінулага і сучаснага савецкага балета акцёрам, чый уклад у стварэнне вобраза гераічнай асобы быў уражлівы і яркі. АДН прапануе ўвазе чытачоў нататкі Аскольда Макарава па тэме сваёй дысертацыі.

ПРАБЛЕМА станоўчага героя ў балеце не менш вострая, чым у сучаснай літаратуры. І, зразумела, гэта звязана перш за ўсё з вобразам героя народнага, бо дзе, як не ў такім вобразе, яднаюцца ўсе пазітыўныя чалавечыя ўласцівасці—воля да барацьбы, прага справядлівасці, гатоўнасць да подзвігу. На балетнай сцэне ўвасабленне гэтых рысаў павінна прыводзіць да стварэння характараў жыццёва пераканаўчых, паэтычна праўдзівых і разам з тым узвышаных.

На кожным этапе развіцця савецкага балетнага тэатра ў ім крышталізаваліся мастацкія каштоўнасці, якія ўвайшлі ў «залаты фонд» савецкай мастацкай культуры. Ішла барацьба тэндэнцый і напрамкаў, вяліся гарачыя дыскусіі і спрэчкі, адно сцвярджалася, другое адмаўлялася, рабіліся пошукі і эксперыменты, былі знаходкі і пралікі. Усё гэта было неабходна, бо без творчай барацьбы розных «школ», напрамкаў, стыляў, харэаграфічных почыркаў немагчымы рух наперад, нараджэнне новага, сапраўды цудоўнага. У кожным перыядзе былі свае моцныя і слабыя бакі, свае дасягненні і страты. І толькі час, гэты аб'ектыўны суддзя, паказаў, што ўклад розных плыняў у развіццё балета неаднолькавы і нераўназначны.

Але з самага пачатку было і галоўнае, што праявілася ў адносінах да класічнай спадчыны. Захаванне класікі — вялікая заслуга нашых савецкіх харэографаў, і ў першую чаргу Фёдара Лапухова ў Ленінградзе, якія здолелі ў найцяжэйшых умовах першых паслярэвалюцыйных гадоў, эміграцыі мноства выканаўцаў зберагчы каштоўныя ўзоры. Самай важнай асаблівасцю адносін да класікі была творчая пазіцыя: беражлівае захоўванне не азначала музейнай кансервацыі. Пры нязменнасці недатыкальных узораў балетмайстарскага майстэрства ў любым са спектакляў рабіліся то больш, то менш яўныя змяненні, выкліканыя сучасным прачытаннем старых балетаў.

Як бы ні мяняліся па сваім характары пошукі, выяўленне драматургіі, закладзенай у сцэнарыі і партытуры, было і засталося адной з галоўных ідэйна-эстэтычных задач балетнага тэатра. Менавіта імкненнем пастаноўшчыкаў выявіць сутнасць драматургічнай задумы твора трэба, на мой погляд, растлумачыць змяненне ролі і месца танцоўшчыка ў балетным спектаклі. Калі ўжо Міхаіл Фокін у дарэвалюцыйныя гады імкнуўся пакончыць з няроўнасцю становішча балерыны і прэм'ера, развіваючы формы мужчынскага танца ў межах аднаактавых спектакляў, дык адна з галоўных заваёў савецкага балетнага тэатра складаецца ў канчатковым сцвярджэнні мужчынскага танца.

Укараненне рэвалюцыйных, героіка-рамантычных тэм у круг інтарэсаў балетнай сцэны, нараджэнне герояў, чыя актыўная валявая натура, чыё новае для балета дэмакратычнае пахаджанне патрабавалі адпаведных харэаграфічных фарбаў, натуральна, змяніла ўсе суадносіны ў сістэме вобразаў балетнага спектакля. Танцоўшчык з фігуры фону, з нейкага «жывога акампанементу» партыі балерыны ператвараецца ў вядучую фігуру спектакля, вызначаючы расстаноўку сіл, характар падзей, уплываючы на склад узаемаадносін усіх персанажаў балета.

Вось чаму і самі па сабе мужчынскія партыі ў спектаклях класічнай спадчыны ўжо не маглі заставацца ў ранейшых, вельмі вузкіх межах, а новыя дэталі і акцэнты, унесеныя ў тэкст гэтых партый, не змяняючы асновы, узбагацілі і без таго багатую харэаграфію класічных твораў мінулага. У нас часта і справядліва адзначаюць, што і ў манеры жаночага танца з'явіліся новыя, невядомыя балету мінулага рысы гераічнасці, маштабнасці, часам нават манументальнай абагульненасці. Іншым стала таксама і выкананне лірычных партый.

Самы наглядны прыклад: калі раней дуэт амаль заўсёды быў дэманстрацыяй вартасцей балерыны і мужчынскі танец гучаў толькі як «падгалосак» у выглядзе варыяцыі танцоўшчыка, дык цяпер любы дуэт класічнага балета — дыялог роўных, і кампазіцыя дуэта ў роўнай меры дэманструе ўзровень майстэрства і прэм'ера, і балерыны. Таму таксама несумненна садзейнічала складанне новага тыпу дуэтнага танца ў спектаклях савецкіх балетмайстраў.

Характары дзеючых асоб у новых спектаклях шматгранныя. Складанасць характараў тлумачыцца змяненнем саміх эстэтычных прынцыпаў і змястоўных патрабаванняў нашага мастацтва, у тым ліку і зваротам да вялікай літаратуры ад Шэкспіра, Пушкіна і Гогаля да Блока і Маякоўскага, чаго раней у балеце ў такіх маштабах і формах ніколі не было. У балет прыйшлі і новыя героі, нашы сучаснікі, людзі новай сацыялістычнай фармацыі. Першы балет на сучасную тэму «Чырвоны мак» у мастацкіх адносінах вызначыў уступленне нашага мастацтва на новыя шляхі. Гэта быў балет не з сімвалічнымі ці абстрактна-алегарычнымі вобразамі, а з падрабязна распрацаваным жыццёва-дакладным сюжэтам, які паслядоўна развіваецца і будуецца па законах драматычнага дзеяння.

Мне, артысту балета, выпала шчасце быць удзельнікам многіх значных, этапных спектакляў, якія нараджаліся на сцэне Ленінградскага акадэмічнага ордэна Леніна тэатра оперы і балета імя С. М. Кірава ў пасляваенныя гады. Мне давялося ўдзельнічаць у стварэнні многіх спектакляў гераічнага характару і быць выканаўцам такіх роляў, як Ма Лі-чэн у «Чырвоным маку», Астап у «Тарасе Бульбе», Алі Батыр у «Шурале», Спартак у аднайменным балеце, Рыбак у «Беразе надзеі», Маякоўскі ў «Клапе» і многіх іншых. Натуральна, у газетным артыкуле пра ўсіх не раскажаш, але пра некаторыя нагадаю, бо такія ролі заўсёды радасць для любога акцёра, а самі гэтыя вобразы многае вызначылі ў развіцці нашага мастацтва.

Важнейшая для мяне роля—Алі Батыр у «Шурале» Леаніда Якабсона. У вобразе, заснаваным на народнай, фальклорнай аснове, знайшлі сваё выяўленне — чыста харэаграфічнае — усе самыя ўзвышаныя гераічныя рысы. Тут упершыню намеціліся тыя перамены, той перагляд эстэтычных норм балетнага спектакля, які адбыўся ў канцы пяцідзесятых гадоў і пацягнуў за сабой надзвычай важныя творчыя вынікі. Гэты спектакль уяўляецца мне прынцыпова важным не толькі для наступных зваротаў Якабсона да вобразаў Спартака і Маякоўскага, але і ў распрацоўцы вобразаў у балетах на сучасныя тэмы.

У маім творчым жыцці было, бадай, два вобразы, з якімі я асабліва цесна зжыўся. Гэта вобразы Спартака і Маякоўскага. Роля Спартака — з тых роляў, якія рэдка сустракаюцца ў акцёрскім лёсе і актыўна ўздзейнічаюць на чалавечыя якасці выканаўцы, выхоўваюць яго, уплываюць на яго ўчынкі. Тут, на мой погляд, праяўляецца яшчэ адна прынцыпова новая рыса савецкага балетнага тэатра і нашай выканаўчай школы — этычная значнасць ролі для выканаўцы, глыбока асабістыя, духоўна ўзбагачальныя ўзаемаадносіны акцёра і вобраза, які ён стварае. Абагульняючы ў фігуры Спартака ўсе лепшыя чалавечыя якасці— пачуццё справядлівасці, веліч душы, гуманнасць, непрыняццё бессэнсоўнай жорсткасці, высакароднасць эмоцый і інтэлекту — усё, што захавала славу яго імя, не падуладную тысячагоддзям, я хацеў уявіць яго жывым чалавекам, чый душэўны склад павінен быць асабліва блізкі нашым сучаснікам, убачыць у легандарным героі жывы ўзор для пераймання.

А вобраз Маякоўскага аб'ядноўвае разнастайныя карціны спектакля «Клоп». Паэт нібы «стварае» сваіх герояў і падзеі на вачах у гледача, выказваючы да іх свае адносіны, то дабрадушна-добразычлівыя, то нязлосна-насмешлівыя, то бязлітасна-выкрывальныя. Ён «задае» рухі, пластычныя ўзорныя матывы персанажам, якія пасля нібы аддзяляюцца ад яго і пачынаюць жыць сваім самастойным жыццём. Усе падзеі і героі «выводзяцца» на сцэну паэтам, які стварае, думае, актыўна сцвярджае свой светапогляд. І таму тое, што адбываецца, успрымаецца не як натуральнае адлюстраванне рэальных жыццёвых падзей або ілюстрацыя п'есы, а як бачнае ўвасабленне ствральнай фантазіі паэта. Разам з тым у вобразах гэтай фантазіі раскрываецца эпоха — грамадзянская вайна і гібель буржуазнага свету, сцвярджаецца ідэал высокай чалавечнасці і ўсеагульнага шчасця.

Асноўны напрамак у развіцці балетнага тэатра рубяжу 50-х—60-х гадоў вызначаўся спектаклямі Юрыя Грыгаровіча «Каменная кветка» і Ігара Бельскага «Бераг надзеі», у якіх мне таксама давялося ўдзельнічаць. У творчасці Юрыя Грыгаровіча адбыўся сінтэз драматычнага дзеяння і танцавальнага сімфанізму. Усе заваёвы балетаў ранейшага перыяду былі ім не толькі захаваны, але і паглыблены і памножаны. Гаворка ідзе пра драматургічную паслядоўнасць, пра сюжэтную логіку, праз змястоўнасць і псіхалагізм, перададзеныя ў паслядоўным танцавальным дзеянні. Танцу ў балетах Грыгаровіча было вернута дзейснае і вобразнае значэнне.

Балет «Бераг надзеі» ў пастаноўцы Ігара Бельскага быў першым спектаклем на сучасную тэму, цалкам пазбаўленым мастацкага фальшу, які раней нараджаўся з супярэчнасцей паміж бытавізмам сцэнічнага дзеяння і ўмоўнасцю харэаграфічнай мовы.

Спектаклі Грыгаровіча і Бельскага адкрылі новую старонку ў гісторыі савецкага балетнага тэатра і зрабілі вялікі ўплыў на яго далейшае развіццё. Пашырылася жанравая разнастайнасць наша балета, з'явіліся новыя ўдачы ў вырашэнні сучаснай тэмы, усё больш поўна выкарыстоўваліся магчымасці нашага мастацтва для стварэння ўзораў цэльных і яркіх. Па шляху гэтых балетмайстраў пайшлі амаль усе маладыя харэографы пачатку 60-х гадоў.

Кожны з папярэдніх перыядаў у развіцці нашай харэаграфіі пакінуў свой станоўчы след у гісторыі савецкага мастацтва, зрабіў свой уклад у будаўніцтва сацыялістычнай культуры. І таму балетны тэатр нашага часу, 60-х гадоў, бярэ з кожнага перыяду тое каштоўнае, што было ім заваявана, адкідваючы слабыя бакі і пераплаўляючы гэта каштоўнае ў новую якасць.

Тэатр — мастацтва жывое. Кожны дзень, кожны час у трыццаці дзевяці балетных трупах краіны працягваецца праца соцень танцоўшчыкаў і танцоўшчыц, пошукі і эксперыменты дзесяткаў харэографаў. У завяршэнні аднаго перыяду заўсёды тоіцца пачатак наступнага, у дасягненнях і нават пралiках аднаго этапа развіцця балета заключана зерне новага, якое прарастае ўдачамі ў будучым. І таму само паняцце падвядзення вынікаў вельмі адноснае.

Гісторыя развіцця нашага балетнага тэатра, гісторыя стварэння гераічнага балетнага вобраза працягваецца. У няспынным руху наперад, у смелых пошуках новага, у творчым развіцці вялікіх класічных традыцый, у бясконцым удасканаленні — вялікае шчасце нашай цяжкай і цудоўнай прафесіі.

У гарадскім пасёлку Воранава амаль ні адзін канцэрт самадзейнасці не праходзіць без удзелу Яўгенні Клышэвіч. Дзяўчына займаецца ў Воранаўскім прафесіянальна-тэхнічным вучылішчы № 14.

Фота М. КАРЖУЕВА.

У КАГО З МАСАВІКОЎ ВЕСЯЛЕЙ?

Тры дні ў Мінску працягваўся рэспубліканскі конкурс масавікоў і забаўнікаў паркаў культуры і дамоў адпачынку, гарадскіх, раённых і сельскіх дамоў і палацаў культуры.

Гэтаму папярэднічалі раённыя і абласныя агляды, на якіх 30 найбольш здольных і кемлівых масавікоў былі адабраны на рэспубліканскі конкурс. У іх праграму ўваходзілі гульні, атракцыёны, карагоды, бальныя танцы, сучасныя песні, а таксама тэматычныя выступленні.

Пераможцамі рэспубліканскага конкурсу сталі шасцёра — загадчыца Крапівенскага сельскага клуба Аршанскага раёна Валянціна Шчарбакова, метадыст Аршанскага гарадскога Дома культуры Лілія Солтанава, метадыст Крупскага РДК Ніна Вераб'ёва, масавікі мінскага дзіцячага кінатэатра «Піянер» Тамара Землянічэнка і Раіса Бранавец, масавік Дома адпачынку «Беларусь» Віктар Дзяменцьеў.

Яны ўзнагароджаны дыпломамі аргкамітэта і прымуць удзел ва Усесаюзным конкурсе масавікоў у Маскве, які адбудзецца ў кастрычніку гэтага года.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

29 ліпеня

Першая праграма. 10.00 — навіны (М). 10.15—тэлевізійнае агенцтва «Піянерыя». Перадача з Данецка. 10.45—кіначасопіс (М). 11.00 — для школьнікаў. «Зарніца». Перадача з Калінінграда. 11.30 — для школьнікаў. «Жаваранак». Перадача з Сочы. 12.00—праграма Уладзівастоцкай студыі тэлебачання (М). 16.55 — праграма перадач. 17.00 — навіны (М). 17.15 «Трэці семестр». Перадача трэцяя. Ленінградскі студэнцкі атрад на будоўлях Беларусі. 17.45 — «Панарама навін». 18.00 — урачыстае адкрыццё турніра фехтавальшчыкаў зборных каманд сацыялістычных краін. 18.30 — «На ўдарных будоўлях пяцігодкі». Вынікі першага паўгоддзя. 19.00 — Кубак СССР па футболе. СКА (Растоў-на-Доне) — ЦСКА. Перадача з Растова-на-Доне. У перапынку — навіны (М). Пасля заканчэння — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21.30 — «Шэльменка-дзяншчык». Фільм-спектакль. 22.55 — навіны (М). 23.05 — «Музычная фільматэка».

Другая праграма. 17.15 — «Крыніца». Фальклорны клуб (М). 18.00 — «Дзецям пра звераняг». Перадача з Ленінграда. 18.30 — на ленінскай вахце цэментнікі Данбаса (М). 19.00 — рэклама, аб'явы. 19.30 — В. Яжоў. «Салаўіная ноч». Спектакль Смаленскага дзяржаўнага драматычнага тэатра. 21.30 — Г. Успенскі. «Норавы Расцяраевай вуліцы». Тэлевізійны спектакль. Частка першая (М).

30 ліпеня.

Першая праграма. 16.55 — праграма перадач. 17.00 — навіны (М). 17.15 — праграма каляровага тэлебачання (М). 18.15 — «Прафсаюзы і ахова працы» (М). 18.30 — «Па ленінскіх мясцінах» (М). 19.00 — «Панарама навін». 19.30 — заключны канцэрт артыстаў Кіеўскага тэатра аперэты (1 аддзяленне). 20.30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21.15 — працяг трансляцыі канцэрта артыстаў Кіеўскага тэатра аперэты. (II аддзяленне). 22.30 — размова ў райкоме. Пра работу партыйнай арганізацыі Фрунзенскага раёна. 23.10 — Дні польскай літаратуры ў Беларусі. «Жыццё ў вобразах». Аб сучасным польскім тэатры і драматургіі.

Другая праграма. 19.00 — кіначасопіс (М). 19.10 — прызёры III Усесаюзнага фестывалю тэлевізійных фільмаў. «Зацямнёныя вокны». Другая і трэцяя серыя (М). 20.30 — наш кінаглобус. «Альманах кінападарожжаў». «Зімовыя госці». 21.05 — «Якая яна, гімнастыка?» Спартыўная перадача. 21.15 — Г. Успенскі. «Норавы Расцяраевай вуліцы». Тэлевізійны спектакль. Частка другая (М). 22.40 — прагрэсіўныя майстры зарубежнага мастацтва XX стагоддзя. Ракуэл Кент (М). 23.10 — навіны (М).

31 ліпеня

Першая праграма. 16.35 — праграма перадач. 16.40 — Дні польскай літаратуры ў БССР. «У нас у гасцях польскія пісьменнікі». 17.15 — «Турнір дапытлівых». 17.50 — «Панарама навін». 18.10 — «На парадку дня — жніво». Рэйд-агляд Беларускага тэлебачання. (Брэсцкая вобласць). 18.30 — закрыццё Дэкады ўзбекскай літаратуры і мастацтва ў РСФСР. Перадача з Крамлёўскага Палаца з'ездаў (М). У перапынку — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 22.00 — кінапанарама (М). 23.30 — навіны (М).

ЗА ВАКОЛІЦАЙ ВЕСКІ.

Фота У. МЯЖЭВІЧА.

ЮНАЦТВА Жака Афенбаха

ДА 150-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ КАМПАЗІТАРА

ЖЫХАРЫ Кёльна, праходзячы міма дома нумар 1 на Вялікім грэчаскім рынку, часта звяртаюць увагу на мемарыяльную дошку з барэльефам кампазітара Афенбаха. У гэтым доме 150 гадоў назад у сям'і выкладчыка музыкі Ісаака Афенбаха нарадзіўся сын Якаб. Гэта і быў будучы кампазітар—аўтар іскрыстых аперэт, якія заваявалі сцэны музычных тэатраў усяго свету. Хто не ведае вясёлай «Перыколы», цудоўнага «Парыжскага жыцця», «Цудоўнай Алены», «Арфея ў пекле»? Каго не захаплялі чароўныя «Казкі Гофмана»?

Аднак дзяцінства і юнацтва кампазітара, якія ён правёў на берагах Рэйна, былі зусім не бязвоблачныя. Бацька яго Ісаак Эберс яшчэ ў маладосці прыехаў у Кёльн з нямецкага горада Афенбаха і асеў у кёльнскім прадмесці. Тут яго звычайна называлі «афенбахскім», і гэта мянушка пасля стала яго прозвішчам.

Нарадзіўшыся ў мнагадзетнай яўрэйскай сям'і (Якаб быў сёмым дзіцём), будучы кампазітар павінен быў адчуць на сябе і матэрыяльны цяжар, і атмасферу антысемітызму, якая ў той час панавала ў Германіі. Бацьку яго толькі праз многа гадоў дазволілі пасяліцца ў межы горада Кёльна.

Ужо ў раннім дзяцінстве Якаб Афенбах (якога пасля перасялення ў Парыж сталі называць на французскі лад Жакам) праявіў надзвычайны музычны талент. У пяць гадоў ён ужо добра іграў на віяланчэлі, а ў шэсць гадоў напісаў свой першы раманс. Калі Якабу споўнілася дзесяць, ён быў шырока вядомы ў горадзе як віртуоз-віяланчэліст, якога называлі «кёльнскім Паганіні».

З ранніх гадоў будучы кампазітар вымушаны быў зарабляць на жыццё. Разам са сваімі братамі ён выступаў па вечарах у кёльнскіх рэстаранах, у якіх публіка з захапленнем апладзіравала «афенбахскаму трыо» (піяніна, скрыпка і віяланчэль).

Звычкі, норавы і ўся атмасфера тагачаснага Кёльна зрабілі вялікі ўплыў на далейшую творчасць кампазітара. Рыначная плошча, на якой жыў хлопчык, была багата самабытнымі народнымі тыпамі, якія і паслужылі правобразамі будучых персанажаў. Будучы аўтар аперэт цаніў народны гумар і дасціпнасць, такія характэрныя для Кёльна. Менавіта той час быў перыядам росквіту рэйнскіх карнавалаў. Юнак з прагнасцю ўбіраў у сябе характэрныя для тых карнавалаў песні і мелодыі. Усю атмасферу карнавалаў з іх нястрымнай вясёласцю, сакавітым народным гумарам і яркасцю касцюмаў можна знайсці ў многіх аперэтах Афенбаха.

14 гадоў Афенбах паехаў у Парыж, дзе паступіў у кансерваторыю, а пасля стаў кампазітарам. Але ён не забыўся на свой родны горад і пасля прыязджаў у Кёльн з канцэртамі. Аднак Парыж, у якім Афенбах набыў сусветную вядомасць, ён ужо не пакінуў і лічыў яго сваёй другой радзімай.

В. СЯРОЎ, карэспандэнт ТАСС.

Бон.

БЕЛЫЯ ГАЛУБЫ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

— Добры дзень, мае хлопцы.—Падумаў і папраўіўся:—Мае панове.

— Хлопцы, хлопцы,—падказаў Смола.

— Ну, няхай будзе хлопцы.

Ён стаяў, як раней, паміж школьнай дошкай і кафедрай, праціраў акуляры. З некаторай расчараванасцю я прыкмеціў, што сёння ён не ў паласатых штанах, а ў чорным касцюме.

— Вітаю вас, мае дарагія вучні... Іменна мне, найстарэйшаму, выпала... Вітаю вас у гэтых сценах,—голас яго сарваўся.— Даруйце, не ўмею гаварыць прамоў. Можа, спачатку прачытаем школьны журнал? Такі звычай.

Стары разгарнуў загорнуты ў блакітную паперу журнал:

— Акер!

Ніхто не адазваўся. Урэшце азваўся Смола:

— Памёр, у гета.

Вельгаш паставіў у журнале крыжык.

— Албанскі!

— Я.

Вельгаш адарваў позірк ад журнала:

— Каторы гэта з вас? Я недабачваю.

— Гэта я,—устаў Албанскі.—Той, што кідаў у вас, пан прафесар, папяровыя галубы.

— Ах, так?

Яго губы расцягнуліся ва ўсмешцы. Паправіўшы акуляры, Вельгаш чытаў далей:

— Бэднарчык!

Зноў ніхто не азваўся. І таму Смола і на гэты раз сказаў:

— Бэднарчык, пане прафесар, расстраляны ў Варшаве.

— Расстраляны? — ціха прагаварыў настаўнік, ставячы другі крыжык.—Бэднарчык? Не магу ўспомніць.

— Гэта той, што на печы сядзеў.

Ніхто з нас не ўсміхнуўся.

— Дудак!

— Загінуў у трыццаць дзевятым годзе пад Кутнам.

Фаскевіч ёсць, Камінскі ёсць, я—ёсць.

— Казіцкі!

— Загінуў у час паўстання на Замкавым Пляцы ў Варшаве.

Рука настаўніка задрыжала.

— Каторы ж гэта?

Мы не ведалі, як растлумачыць. Казіцкі, уласна кажучы, нічым не вылучаўся.

— Той, што меў прозвішча па маці,—сказаў, нарэшце, Албанскі.

— Прозвішча па маці? Гм, не прыпомню. Гм. што зробіш... Пентка!

— Пентка загінуў у канцлагеры.

Румінскі ёсць, Смола ёсць.

— Шубін!

— Жывы, ён у Ніжняй Сілезіі, але прыехаць не мог. Паралізаваны. Два гады прасядзеў у турме на Манталюпіху.

Вельгаш ставіў крыжыкі. Усё часцей у яго з'язджалі на нос акуляры і ён папраўляў іх дрыжачай рукой.

— Урбан!

— Загінуў пад Берлінам.

Урбан у спісе быў апошнім. Вельгаш уздыхнуў. Падняўся Смола і сказаў кароткую, непадрыхтаваную прамову, у якой ушанаваў памяць загінуўшых калег і настаўнікаў.

Калі мы селі зноў, Вельгаш прамовіў:

— Паслухайце, раней я вам ставіў адзнакі, а сёння стаўлю крыжыкі. Шаснаццаць крыжыкаў... А я, стары, жыву...

Ён як быццам саромеўся свайго старэчага ўзросту.

І пасля пачаўся ўрок. Кожны з нас уставаў па чарзе і расказваў гісторыю апошніх дваццаці пяці гадоў свайго жыцця.

Вельгаш слухаў, часам ківаў галавой, іншы раз сціскаў рукі.

Потым прыйшоў запрошаны Смолам фатограф, мы рабілі здымкі ў класе і на двары пад каштанам, рыліся ў Вельгашавым партфелі, шукаючы новы экземпляр «Пана Тадэвуша», бо стары згарэў у час вайны, і, урэшце, запрасілі старога на банкет.

— Панове, — адпрошваўся ён, — у дзевяць я не магу. Сёння іду са старэйшымі вучнямі ў тэатр.

— Тады, пане прафесар, перанясём на дзесяць.

Ён згадзіўся. Зрэшты, і мы ўсёй грамадой пайшлі з ім у тэатр.

Па сцэне хадзіў дух Аліны і Кіркор у бліскучых латах і шышаку. Дух быў нейкі пісклівы, а князь гаварыў гарлавым рыпучым голасам.

Увесь партэр быў запоўнены моладдзю, нідзе не было відаць ні аголеных плячэй, ні футравых каўняроў. У другім радзе сядзеў Вельгаш, сівенькі, белы сярод розных стрыжак і прычосак.

Пасля спектакля мы забралі яго з сабой. Ён развітваўся з групай хлопцаў, вясёлы і ружовы, заварожаны радасцю сваёй грамадкі. Калі мы падышлі да яго, ён сказаў сваім вучням:

— Гэта тыя людзі, пра якіх я расказваў вам на занятках. Шаснаццаць крыжыкаў...

Яны паглядзелі на нас крыху недаверліва.

— Думаю, што яны на сваім злёце аднакашнікаў ужо не будуць мець столькі крыжыкаў. Як вы, пане прафесар, лічыце?—спытаўся я.

— Не, не будуць. Такое ўжо ніколі не можа паўтарыцца!

Хацелася гэтаму верыць. Свайму настаўніку чалавек верыць заўсёды...

Пераклад з польскай П. СТЭФАНОВІЧА.

Куток калекцыянера

У ГОНАР ЮБІЛЕЮ МІЖНАРОДНАЙ АРГАНІЗАЦЫІ ПРАЦЫ

Сёлета спаўняецца 50 гадоў Міжнароднай арганізацыі працы. У гонар юбілею Міністэрства сувязі СССР выпусціла маляўнічую паштовую марку. Мастак Іван Мартынаў змясціў у цэнтры мініяцюры ўмоўны малюнак зямнога шара. На яго фоне—эмблема Міжнароднай арганізацыі працы (МАТ) — дзве рукі, якія трымаюць гаечныя ключы. Марка выканана ў спалучэнні чырвонага, ружовага і залацістага колераў.

Намінал — 6 капеек. Зубцоўка— грабеньчатая. Памеры па перфарацыі — 37 на 37 міліметраў. Нумар па каталогу—3787. Друк глыбокі.

Іна Салаўёва. (АДН).

Беларускае тэатральнае аб'яднанне з глыбокім жалем паведамляе аб смерці старэйшага члена аб'яднання Міладшэўскага Іосіфа Уладзіміравіча і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва «Звязда». АТ 17609